

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

Petr Škadra

POSTAVENÍ ZAJIŠTĚNÝCH VĚŘITELŮ

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Petr Smolík, Ph.D.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 9. listopadu 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 9. listopadu 2013

Petr Škadra

Poděkování

Rád bych tímto poděkoval vedoucímu mé diplomové práce JUDr. Petru Smolíkovi, Ph.D za to, že mně vyšel vstříc s individuálním tématem práce a za cenné připomínky a pomoc s tvorbou této diplomové práce.

Obsah

Úvod.....	6
1. Obecně k zajištěným věřitelům.....	8
1.1. Zajištěný věřitel.....	9
1.2. Zajištěný dluh.....	9
1.3. Zajišťovací prostředky	10
1.3.1. Utvrzení dluhu	11
1.3.2. Věcné zajišťovací prostředky	12
2. Zástavní právo.....	14
2.1. Funkce zástavního práva	14
2.2. Vznik zástavního práva k nemovitým věcem	16
2.3. Právo přednosti a publicita zástavního práva.....	17
3. Výkon zástavního práva.....	19
3.1. Výkon zástavního práva podle NOZ.....	19
3.2. Výkon zástavního práva nedobrovolnou veřejnou dražbou.....	22
3.2.1. Přihlášení pohledávek	24
3.2.2. Dražba	24
3.2.3. Uspokojení věřitelů.....	26
3.3. Výkon zástavního práva soudním prodejem zástavy	26
3.4. Exekuce prodejem zástavy	27
3.4.1. Exekuční řízení a jeho zahájení	28
3.4.2. Generální inhibitorium.....	29
3.4.3. Exekuce prodejem nemovitých věcí a prodejem zastavených nemovitých věcí.....	29
3.4.4. Ocenění a dražební vyhláška	32
3.4.5. Dražba a rozvrh.....	33
3.4.6. Shrnutí rozdílů mezi exekucí prodejem zástavy a exekucí prodejem nemovité věci.....	35
3.4.7. Zpeněžení zástavy proti vůli zástavního věřitele.....	35
3.5. Soudcovské zástavní právo na nemovitých věcech a exekutorské zástavní právo na nemovitých věcech.....	36
3.5.1. Smysl a účel	36
3.5.2. Vznik exekutorského zástavního práva na nemovitých věcech.....	38
3.5.3. Vznik soudcovského zástavního práva na nemovitých věcech	38
4. Postavení zajištěných věřitelů v insolvenčním řízení	40
4.1. Stav insolvenční praxe v České republice.....	42
4.2. Vztah exekučního a insolvenčního řízení	44
4.2.1. Účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení na exekuční řízení	44
4.2.2. Účinky rozhodnutí o úpadku na exekuční řízení	48
4.3. Vztah insolvenčního řízení a veřejných dražeb	48
4.4. Zajištěný věřitel v insolvenčním řízení	48
4.5. Uplatňování pohledávek zajištěných věřitelů	50
4.5.1. Přihlašování pohledávek	50
4.5.2. Odpovědnost věřitele za obsah přihlášky pohledávky.....	53
4.5.3. Přezkum přihlášených pohledávek	54

4.6.	Zastoupení zajištěných věřitelů ve věřitelských orgánech.....	57
4.7.	Správa a zpeněžování předmětu zajištění	59
4.7.1.	Správa předmětu zajištění a pokyny zajištěných věřitelů ohledně správy předmětu zajištění	59
4.7.2.	Zpeněžení majetkové podstaty.....	60
4.7.3.	Pokyny zajištěných věřitelů ohledně zpeněžení předmětu zajištění	61
4.7.4.	Zpeněžení dobrovolnou veřejnou dražbou	63
4.7.5.	Zpeněžení prodejem movitých a nemovitých věcí	63
4.7.6.	Zpeněžení prodejem mimo veřejnou dražbu	64
4.8.	Uspokojení zajištěných věřitelů	64
5.	Zhodnocení právní úpravy a závěr.....	67
	Seznam zkratk	69
	Seznam použité literatury a pramenů.....	70
	Abstrakt.....	74

Úvod

Jednou z podstatných náležitostí demokratického právního státu je vymahatelnost práva. Zajištění vymahatelnosti práva je především úkolem státu a jeho orgánů a institucí. Stát je rovněž odpovědný za tvorbu právních norem tvořících právní řád. Vysoká vymahatelnost práva je přitom nezbytnou podmínkou pro rozvoj společnosti po stránce sociální i ekonomické. Vymahatelnost práva je nezbytná ve všech oblastech právního života.

Obecně platí, že věřitel, jehož dlužník neplní dobrovolně, se může se svým právem obrátit na státní orgán, který je poté oprávněn použít prostředků státního donucení proti dlužníkovi. Z hlediska této práce je nejvýznamnější činnost soudů a soudních exekutorů. Myslím si, že vymahatelnost práva (pohledávek) v České republice se v posledních letech zlepšila. Důvodem je přijetí zákonů dávající věřitelům do rukou silnější nástroje proti dlužníkům. Jedná se především o zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). I tyto normy a jejich novelizace přispěly ke zlepšení vymahatelnosti. Podle údajů exekutorské komory jsme se (ČR) z pohledu vymahatelnosti pohledávek *dostali na úroveň západoevropských států, kde vymahatelnost činí 40 procent. Nechali jsme zapomenout na éru před rokem 2001, před vznikem soudních exekutorů, kdy vymáhání pohledávek zajišťovaly jen soudy, ovšem s úspěšností kolem tří procent.*¹ Pokud jde o insolvenční zákon, podle některých dostupných dat se oproti zákonu č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání podařilo průměrnou délku insolvenčního řízení zkrátit více než trojnásobně z 9,2 let na 2,1 roky. Rovněž míra uspokojení věřitelů výrazně vzrostla z průměrných 17,8 centů na dolar na 65 centů na dolar.² Ovšem jiná dostupná data ohledně českého insolvenčního řízení ukazují jinou situaci. Podle údajů shromážděných vědeckým týmem Výzkum insolvence³ je míra uspokojení věřitelů v insolvenčním řízení mnohem menší. Podle těchto údajů se věřitelé ze vzorku zkoumaných insolvenčních řízení s nezajištěnými pohledávkami domohli v insolvenčních řízeních pouze 3,5 procenta objemu svých uznaných pohledávek a zajištění věřitelé byli ve vzorku uspokojeni pouze z 22,9

¹ <http://ekcr.cz/1/aktuality-pro-media/1086-pocty-exekuci-klesaji-13-3-2013?w=>

² Údaje dostupné na <http://www.doingbusiness.org>

³ <http://www.vyzkuminsolvence.cz/>

procenta. Těmto údajům se blíže věnuji v kapitole zabývající se postavením věřitelů v insolvenčním řízení.

Míra úspěšnosti vymožení pohledávky závisí na řadě faktorů – od majetnosti dlužníka až po rychlost soudů a jiných orgánů s jakou o věci rozhodnou. Této skutečnosti si věřitelé jsou vědomi, a proto užívají právní instituty, které rozsah a rychlost uspokojení pohledávek zvyšují –zajišťovací prostředky. Tématem této práce je popis postavení věřitelů, v jejichž prospěch tyto zajišťovací prostředky svědčí – zajištěných věřitelů. Ze zajišťovacích prostředků se zaměřuji na zástavní právo. Důraz je kladen na vykonávací fázi zástavního práva. Cílem práce je popsat postavení zástavních věřitelů v řízeních, které směřují k výkonu zástavního práva, zejména řízení exekučního a insolvenčního.

Vzhledem k rozsahu tématu je důraz je kladen na procesní otázky a výklad o hmotněprávních aspektech je omezen. Téma zajištěných věřitelů je velice rozsáhlé a to i při omezení výkladu na zástavní právo. Z důvodu snahy o komplexní postihnutí problematiky a při snaze zachovat rozsah práce v únosných mezích, budou některé části zpracovány spíše stručnějším způsobem

Pojmu a účelu zajištění se věnuji v kapitole první. Kapitola druhá se věnuje vybraným aspektům zástavního práva V kapitole třetí popisují možné způsoby výkonu zástavního práva podle NOZ, exekučního řádu a zákona č. 26/2000 Sb. o veřejných dražbách v situacích kdy nebylo zahájeno insolvenční řízení. Postavení zajištěných věřitelů v insolvenčním řízení je věnována následující kapitola čtvrtá. Kapitola pátá obsahuje zhodnocení právní úpravy a závěr.

Práce vychází z právního vztahu ke dni 1. 1. 2014.

1. Obecně k zajištěným věřitelům

Zásada *pacta sunt servanda* je jednou ze základních zásad soukromého práva.⁴ Tato zásada znamená že, již uzavřené smlouvy mají být dodržovány. Z této zásady dále důsledně vyplývá, že porušení smlouvy je porušením práva, které sebou nese odpovědnost toho, kdo právo porušil.⁵ Pokud by tomu tak nebylo, uzavírat jakékoliv smlouvy by bylo v podstatě zbytečné. I při platnosti této zásady nelze říci, že všechny smlouvy budou dodrženy. Věřitelé nemají jistotu, že dlužníci svou povinnost skutečně splní. Riziko plynoucí z nesplnění smlouvy je na straně věřitelské. Proto existují právní instituty, které toto riziko věřitelů do značné míry snižují.

Realizace subjektivních práv a povinností ze závazkových právních vztahů je nejobecněji zajištěna právní úpravou odpovědnosti, která nastupuje pro případ, že závazková povinnost nebyla splněna řádně nebo včas, pro případ způsobení škody nebo získání bezdůvodného obohacení.⁶ Rozhodující zárukou je však možnost oprávněné osoby (věřitele) domáhat se svého subjektivního práva a tomu odpovídajícího splnění povinnosti druhé strany prostřednictvím státního donucení, tj. především prostřednictvím soudu.⁷ Je povinností státu zajistit fungující státní aparát, jehož součástí jsou soudy, prostřednictvím kterých umožní účinnou realizaci subjektivních práv a povinností. Ovšem efektivně fungující mocenský aparát státu může kompenzovat toliko nedostatek dlužníkovy vůle k splnění – tím, že ji nahradí tak, že dlužníkovi plnění uloží jako povinnost; nemůže nahradit dlužníkovu schopnost plnit – žádná procesní pravidla nezajistí dlužníkovu solventnost.⁸

⁴ Zásada *pacta sunt servanda* je někdy částí literatury považována za nejvyšší, resp. nejobecnější zásadu právní.

⁵ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., *Občanské právo hmotné 1*. 5. jubilejní aktualiz. vyd. Praha: WoltersKluwer Česká republika, 2009. s. 47

⁶ Podle převažujícího názoru v teorii i praxi se jedná o sekundární povinnost, která vzniká až v důsledku porušení primární povinnosti (například povinnosti vyplývající ze smlouvy) in ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., *Občanské právo hmotné 2*. 5. jubilejní aktualiz. vyd. Praha: WoltersKluwer Česká republika, 2009. s. 235. Ovšem NOZ vychází z koncepce, že odpovědnost má subjekt především za splnění své povinnosti (za své právní jednání) a odpovědnost nevzniká jako sekundární povinnost až porušením primární povinnosti in *Aktualizovaná důvodová zpráva k NOZ* s. 47

⁷ V české doktríně převládá pojetí, podle kterého subjektivní občanské právo (oprávnění) představuje právem stanovenou míru možného chování fyzické či právnické osoby, kterému právo v objektivním smyslu poskytuje ochranu tím, že k jeho prosazení zásadně připouští státní donucení. in ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I*. § 1–459. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008. S.57

⁸ ELIÁŠ, K., a kol. *Kurs obchodního práva: obchodní závazky*. 4. vyd. Praha: : C. H. Beck, 2007. s. 126

Z tohoto důvodu existují specifické právní instituty, které posilují právní postavení věřitele a zvyšují jeho jistotu, že dlužníková povinnost bude splněna – zajišťují dlužníkům dluh. Toto zajištění postavení věřitele se realizuje vznikem dalšího právního vztahu mezi věřitelem a dlužníkem, který je k hlavnímu vztahu vedlejší (akcesorický). Může se jednat i o vícestranný právní vztah, kdy dlužníkovu povinnost zajišťuje osoba od dlužníka odlišná. Je pouze na vůli smluvních stran jestli k zajištění dojde. Dluh může být zajištěn jak jediným zajišťovacím prostředkem tak i více. Účel těchto právních institutů tak spočívá v posílení právního postavení věřitele, které zvyšuje jeho jistotu, že povinnost dlužníka bude splněna. Posílení postavení věřitele lze spatřovat v tom, že tyto zajišťovací prostředky poskytují věřiteli další práva, která nevyplývají z hlavního závazkového vztahu, ale z vedlejšího závazkového vztahu.⁹ O tomhle způsobu posílení právního postavení - zajištění věřitele - bude pojednávat následující text.

1.1.Zajištěný věřitel

Vymezení obecného věřitele nečiní vážnějších problémů. Z obecného vymezení závazku v ustanovení § 1721 NOZ vyplývá, že závazkem je právní vztah, ze kterého má věřitel vůči dlužníku právo na určité plnění jako na pohledávku a dlužník má povinnost toto právo splněním dluhu uspokojit. Zajištěným věřitelem je věřitel, který je zajištěn některým ze zajišťovacích prostředků.

Je nutné rozlišovat zajištěného věřitele podle hmotného práva od zajištěného věřitele podle insolvenčního zákona. Jakkoliv se mohou tyto skupiny překrývat, někteří zajištění věřitelé podle hmotného práva nejsou považováni za zajištěné věřitele podle insolvenčního zákona. Tomu se blíže věnuje kapitola pojednávající o postavení zajištěného věřitele v insolvenčním řízení.

1.2.Zajištěný dluh

Pro vymezení zajištění je nutné vyjít z toho, co má být zajišťováno a čím to má být zajišťováno. Odpověď poskytuje ustanovení § 2010 odst. 1 NOZ, které obsahuje obecnou hmotněprávní úpravu zajištění. Podle věty první tohoto ustanovení dluh lze zajistit, zaváže-li se třetí osoba věřiteli nebo ve prospěch věřitele za dlužníkovu plnění,

⁹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., *Občanské právo hmotné 2*. 5. jubilejní aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009. s.117

anebo dá-li někdo věřiteli nebo ve prospěch věřitele majetkovou jistotu, že dlužník svůj dluh splní. Dosavadní občanský i obchodní zákoník nebyly konzistentní v pojetí, co je zástavou nebo jinou jistotou zajišťováno. Na různých místech bylo stanoveno, že se zajišťuje pohledávka, dluh, závazek nebo splnění povinnosti. NOZ se jednotně vrací k pojetí, že jistotou se zajišťuje dluh. Tak kupříkladu poskytnutím zástavy zástavce věřiteli zajišťuje, že dlužník dluh splní, dává garancii za splnění dluhu, nikoli za uspokojení věřiteli pohledávky vůbec (pohledávka může zaniknout s uspokojením věřitele i jinak).¹⁰ O zajištění se tak jedná, je-li dluh zajištěn majetkovou jistotou.

1.3. Zajišťovací prostředky

Majetkovou jistotu lze poskytnout prostřednictvím zajišťovacích prostředků. Zajišťovací prostředky jsou právními instrumenty, které zajišťují dluh a posilují tak postavení věřitele vůči dlužníkovi. Právě prostřednictvím zajišťovacích prostředků se zřizuje zajištění. Dluh může být zajištěn i více zajišťovacími prostředky různého i shodného typu.

T. Richter uvádí¹¹, že o zajištění dluhu lze hovořit pouze v případě, že kreditní pozice věřitele je v důsledku použitého právního instrumentu nějakým způsobem zlepšena. Mezi tyto instrumenty řadí ty, kdy (a) je ve prospěch věřitele zřízeno právo k přednostnímu a výhradnímu uspokojení z určitého dlužníkovy majetku – toho lze v českém soukromém právu dosáhnout zřízením zástavního práva, zadržovacího práva nebo zajišťovacím převodem práva, (b) k dlužníku přistoupí třetí osoba, jež bude věřiteli svým majetkem odpovídat za předmětný dluh – toho lze v českém soukromém právu dosáhnout buďto prostřednictvím institutu ručení (resp. finanční záruky), nebo institutu přistoupení k dluhu, nebo (c) další osoba zřídí ve prospěch věřitele ke svému majetku za účelem zajištění dlužníkovy dluhu věcné právo toho typu, jaký je popsán pod písmenem (a), přičemž opatření (b) a (c) jsou v praxi často kombinována.

¹⁰ V podrobnostech viz konsolidovaná důvodová zpráva k NOZ s. 337. Dostupná na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/texty-zakonu/>

¹¹ RICHTER, Tomáš. *Zajištění dluhů podle nového občanského zákoníku – základní otázky a obecná úprava*. Obchodněprávní revue. 2013, č.7-8., s. 193

Pod pojem zajištění resp. zajišťovací prostředek lze tedy zařazovat pouze ty instrumenty, které zlepšují kreditní pozici věřitele a z toho vyplývající snížení rizika, že pohledávka nebude řádně a včas uspokojena.¹²

1.3.1. Utvrzení dluhu

Od zajištění dluhu je nutné odlišovat utvrzení dluhu. Dosavadní OZ mezi zajišťovací prostředky řadil i instituty smluvní pokuty a uznání dluhu. Stejnou systematiku měl i ObchZ. Uznání dluhu ani smluvní pokuta přitom možnost věřitele na uspokojení jeho pohledávky nijak nezvyšují. Smluvní pokuta (v případě porušení zajišťované povinnosti) pouze zvyšuje pohledávku věřitele a uznání dluhu posiluje procesní postavení věřitele¹³ a způsobuje přetržení běhu promlčení lhůty¹⁴. Věřitel není nijak chráněn proti nesolventnosti dlužníka. V případě použití těchto instrumentů má věřitel i nadále postih pouze proti dlužníkovu majetku, a to ve stejném pořadí, jako dlužníkovi ostatní obecní (tzn. nezajištění a nepodřízení) věřitelé.¹⁵ Zařazení institutu uznání dluhu resp. závazku a smluvní pokuty mezi zajišťovací instituty se proto jeví jako nepatřičné.

Tuhle skutečnost reflektuje NOZ. Ustanovení § 2010 odst. 1 věta druhá stanoví, že utvrdit dluh lze ujednáním smluvní pokuty nebo uznáním dluhu. Důvodová zpráva k NOZ k tomu uvádí, že uznání dluhu, ani smluvní pokuta hospodářsky nezajišťují pohledávku věřitele, třebaže mu poskytují jiné výhody. Funkcí obou těchto institutů totiž není dluh zajistit, jako tomu je u ručení, zástavy nebo dalších ve vlastním slova smyslu zajišťovacích institutů, ale posílit postavení věřitele jiným způsobem. Uznání dluhu ani smluvní pokutu tedy mezi zajišťovací prostředky řadit nelze a jedná se pouze o utvrzovací prostředky.¹⁶ Tyto instituty nejsou považovány za zajištění ani ve smyslu insolvenčního zákona, protože neposkytují věřitelům právo na přednostní uspokojení jejich pohledávek.¹⁷

¹² RICHTER, Tomáš. *Zajištění dluhů podle nového občanského zákoníku – základní otázky a obecná úprava*. Obchodněprávní revue. 2013, č.7-8., s. 193

¹³ Procesním důsledkem uznání je založení vyvratitelné právní domněnky existence (trvání) dluhu v době jeho uznání. Věřitel existenci dluhu nemusí prokazovat, naopak důkazní břemeno přechází na dlužníka. Např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7.5.2003, Sp. zn. 29 Odo 180/2003.

¹⁴ § 653 odst. 1 NOZ

¹⁵ RICHTER, Tomáš. *Zajištění dluhů podle nového občanského zákoníku – základní otázky a obecná úprava*. Obchodněprávní revue. 2013, č.7-8. s. 193

¹⁶ Shodně TÉGL, P., *Uznání dluhu*. Ad Notam. 2010, č.3.

¹⁷ Ustanovení § 2 písm.g) InsZ

Terminologické rozlišení utvrzení od zajištění tak hodnotím pozitivně, přestože mám za to, že v praxi jsou rozdíly mezi těmito různými instituty dostatečně známy.

1.3.2. Věcné zajišťovací prostředky

Zajišťovací prostředky lze dělit podle různých kritérií. Podle osoby, která zajištění poskytuje na zajištění poskytované přímo dlužníkem (např. zástavní právo k majetku dlužníka, zajišťovací převod práva k majetku dlužníka) a zajištění poskytované za dlužníkův dluh třetí osobu (např. zástavní právo k majetku třetí osoby, ručení).

Nejdůležitější je ovšem rozdíl mezi zajišťovacími prostředky věcnými (věcněprávní povahy) a zajišťovacími prostředky osobními (obligační povahy). Základní rozdíl spočívá v účincích tohoto zajištění vůči třetím osobám. Věcné zajištění je svou povahou absolutní právo, které působí vůči všem (erga omnes). To znamená, že subjektivnímu věcnému právu určitého subjektu koresponduje povinnost bližze neurčeného počtu jiných subjektů nerušit oprávněného ve výkonu jeho práva. Oproti tomu obligační práva jsou právy relativními, tj. takovými, která působí jen mezi subjekty určitého závazkového právního vztahu (inter pares).¹⁸

Věcné zajištění lze dále rozdělit na zajištění stricto sensu a na kvazizajištění – tedy instituty a instrumenty, jejichž použitím lze docílit obdobného výsledku jako u věcného zajištění stricto sensu, aniž však jsou dodrženy podmínky, které zákon na vznik věcného zajištění klade.¹⁹ Mezi věcné zajišťovací prostředky strictosensu lze zařadit zástavní právo, zadržovací právo. V případě kvazizajištění se ve prospěch věřitele zřizuje či zachovává vlastnické právo k předmětu úvěrování. Nejčastěji výhrada vlastnického práva prodávajícího do zaplacení kupní ceny.²⁰

Dalším charakteristickým znakem věcných práv je jejich publicita – možnost získat přehled o jejich existenci (o jejich vzniku, změně, zániku) typicky prostřednictvím veřejných seznamů a jiných evidencí jako jsou katastr nemovitostí,

¹⁸ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., *Občanské právo hmotné I.* 5. jubilejní aktualiz. vyd. Praha: WoltersKluwer Česká republika, 2009.s.272

¹⁹ RICHTER, Tomáš. *Zajištění dluhů podle nového občanského zákoníku – základní otázky a obecná úprava.* Obchodněprávní revue. 2013, č.7-8., s. 193

²⁰ § 2132 NOZ

rejstřík zástav.^{21 22} Princip publicity úzce souvisí s absolutní povahou věcných práv. Má-li věcné právo působit i vůči třetím osobám mělo by být pro tyto osoby zřejmé.

Vzhledem k rozsahu problematiky se v dalším výkladu omezím na, podle mého názoru, nejdůležitější věcný zajišťovací prostředek – zástavní právo, specificky zástavní právo k nemovitým věcem.

²¹ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., *Občanské právo hmotné 1.* 5. jubilejní aktualiz. vyd. Praha: WoltersKluwer Česká republika, 2009.s.273

²² Rejstřík zástav není veřejným seznamem – vyplývá to například z ustanovení § 618 NOZ nebo § 1310 NOZ

2. Zástavní právo

Zástavní právo je zajišťovací prostředek věcné povahy. Věcná povaha vyplývá i ze systematického zařazení mezi věcná práva k věci cizí v ustanovení § 1309 a násl. NOZ. Úvodní ustanovení vystihuje podstatu zástavního práva tak, že *při zajištění dluhu zástavním právem vznikne věřiteli oprávnění, nesplní-li dlužník dluh řádně a včas, uspokojit se z výtěžku zpeněžení zástavy*. Z věcné povahy vyplývá, že zástavní právo působí i vůči každému pozdějšímu vlastníku zastavené věci. Výjimkou je nabytí vlastnického práva nabyvatelem v dobré víře, že věc není zatížena zástavním právem. To neplatí, je-li zástavní právo zapsáno v rejstříku zástav nebo ve veřejném seznamu (§1377 NOZ), což je pro nemovité věci charakteristické.

Zástavní právo je dále právem subsidiárním a akcesorickým. Subsidiarita zástavního práva vyjadřuje, že jde o podpůrný zdroj uspokojení pohledávky zástavního věřitele, který se uplatní jen tehdy, jestliže pohledávka nebyla dlužníkem dobrovolně splněna a ani nezanikla jiným způsobem. Akcesorickým je zástavní právo zejména proto, že vzniká pouze tehdy, vznikla-li platně také pohledávka, k jejímuž zajištění má sloužit.²³

2.1. Funkce zástavního práva

Literatura rozlišuje dvě hlavní funkce zástavního práva - jsou to funkce zajišťovací a uhrazovací.²⁴ Zajišťovací funkce je charakterizována jako pobídka dlužníka, aby splněním svého závazku zbavil zástavu právní závady v podobě zástavního práva.²⁵ Zajišťovací funkce působí zejména první fázi své existence, ihned od svého vzniku. To znamená, že již sama jeho existence působí na dlužníka, aby svůj dluh vůči věřiteli splnil.²⁶ Uhrazovací funkce se uplatní teprve v případě dlužníkovy prodlení se splněním jeho dluhu vůči věřiteli. Dochází při ní k zákonem přípustnému odnětí vlastnického práva k zastavené věci, k jejímu dražebnímu prodeji a uspokojení věřitele z dosaženého výtěžku v penězích.²⁷ Jinými slovy zajišťovací funkcí se rozumí

²³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 7. 2003, Sp. zn. 21 Cdo 296/2003

²⁴ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1–459. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 940.

²⁵ ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., *Občanské právo hmotné I.* 5. jubilejní aktualiz. vyd. Praha: WoltersKluwer Česká republika, 2009, 390 s.

²⁶ HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*, Praha 2009, heslo Zástavní právo.

²⁷ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1–459. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 940

permanentní hrozba potenciálního uspokojení věřitele z předmětu zajištění, uhrazovací pak realizace této hrozby.^{28 29}

Ovšem tyto funkce nejsou hlavním rozdílem mezi postavením zajištěného věřitele a postavením věřitele nezajištěného (obecného). Jak podotýká T. Richter³⁰ – i každému obecnému věřiteli je ve vztahu k dlužníku k dispozici permanentní hrozba uspokojení pohledávky z dlužníkovra majetku a tato hrozba může být realizována pro vykonatelnou pohledávku prostřednictvím pravidel vykonávacího nebo exekučního řízení. Jedinečnost věcného zajištění, a tedy i zástavního práva, spatřuje v konzervačních účincích na majetek, který je předmětem zajištění ve vztahu k zajištěnému věřiteli a v právu přednosti zajištěného věřitele k zástavě před ostatními věřiteli. Konzervační účinky se projevují tím, že dlužníku znemožňují platně zcizit či znovu zatížit zajištěný majetek nebo přijmout další dluh, aniž by původní zajištění zůstalo zachováno v původním pořadí.

Zástavní právo jako věcný zajišťovací prostředek poskytuje zajištěnému věřiteli přednost (lepší pořadí) k uspokojení své pohledávky z tohoto majetku před obecnými věřiteli.³¹ Tato výjimečnost postavení věřitelů zajištěných zástavním právem se projevuje zejména v právní úpravě soudních řízení, jejichž cílem je postižení majetkové podstaty dlužníka, především řízení vykonávacího resp. exekučního a řízení insolvenčního. Postavení věřitele zajištěného zástavním právem je tak silnější než věřitele zajištěného osobními zajišťovacími prostředky. Pro osobní zajišťovací prostředky, typicky ručení nebo dohody o srážkách mzdy platí, že ručení může ztratit na spolehlivosti v souvislosti s proměnami majetku ručitele, předvídané srážky ze mzdy nebo jiných příjmů se ukáží nerealizovatelnými v důsledku změn těchto příjmových

²⁸ RICHTER, T. *Zajištění dluhů podle nového občanského zákoníku – základní otázky a obecná úprava*. Obchodněprávní revue. 2013, č.7-8.s. 193

²⁹ Rozdíly v zajišťovací funkci působí rozštěpení obligačního a zástavněprávního statutu povinných subjektů. Je-li obligační dlužník současně zástavním dlužníkem, je zajišťovací funkce naplněna snadněji, protože dlužník si uvědomuje, že v případě nesplnění dluhu bude majetkově postižen on sám. Je-li však obligačním dlužníkem osoba odlišná od zástavního dlužníka, může obligační dlužník hřešit na to, že když nesplní svůj dluh, bude se zástavní věřitel uspokojovat ze zástavy a jeho majetku se toto uspokojení nedotkne (bez ohledu na právo regresu zástavního dlužníka) in HENDRYCH, D. a kol. *Právní slovník*, Praha 2009. Heslo Zástavní právo

³⁰ RICHTER, T. *Zajištění dluhů podle nového občanského zákoníku – základní otázky a obecná úprava*. Obchodněprávní revue. 2013, č.7-8., s. 193

³¹ RICHTER, T. *Zajištění dluhů podle nového občanského zákoníku – základní otázky a obecná úprava*. Obchodněprávní revue. 2013, č.7-8., s. 193

zdrojů, zástavní právo naproti tomu představuje pro věřitele o mnoho vyšší stupeň jistoty.³²

2.2. Vznik zástavního práva k nemovitým věcem

Nemovité věci jsou vymezeny taxativním způsobem v ustanovení §498 NOZ. Podle jmenovaného ustanovení nemovité věci jsou pozemky a podzemní stavby se samostatným účelovým určením, jakož i věcná práva k nim, a práva, která za nemovité věci prohlásí zákon. Způsobitou zástavou může být nemovitá věc se kterou je možné obchodovat (§1310 NOZ).

Zástavní právo může vzniknout na základě smlouvy, z rozhodnutí orgánu veřejné moci nebo zákonem. Smluvní zástavní právo se zřizuje zástavní smlouvou. Zákonem požadovaná forma zástavní smlouvy se liší podle druhu zástavy. V případě nemovitých věcí, které se zapisují do veřejného seznamu, je vyžadovaná písemná forma. Zástavní právo samotné vzniká až zápisem do tohoto seznamu. Uzavření zástavní smlouvy tak má pouze obligační účinky a představuje předpoklad, aby nastaly (mohly nastat) její účinky věcné (věcněprávní), a bez účinků obligačních nevznikají (nemohou vzniknout) ve vztahu ke smlouvě účinky věcné (věcněprávní); účinky obligační tedy jsou jedním z předpokladů pro účinky věcné.³³

Zástavní práva k nemovitým věcem zapisovaných do katastru nemovitostí vznikají zápisem do katastru nemovitostí. Katastr nemovitostí je veřejný seznam ve smyslu hlavy II části třetí absolutní majetková práva NOZ. Úprava je zamýšlena jako obecná a subsidiární pro všechny veřejné seznamy bez ohledu na to, co je předmětem jejich evidence. Tím není vyloučeno, aby jiný právní předpis stanovil pro své účely odlišné principy, na nichž bude veřejný seznam postaven. Úprava se bude aplikovat zejména na nemovité věci evidované v katastru nemovitostí.³⁴

Katastr nemovitostí je veřejný seznam, který obsahuje soubor údajů o nemovitých věcech. Upraven je s účinností od 1. 1. 2014 zákonem č. 256/2013 Sb. zákon o katastru nemovitostí (katastrální zákon). Vznik, změna i zánik zástavního práva se zapisuje vkladem (§ 11 odst. 1 písm. d. KZ). Vklad lze provést na základě

³² KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA J. a kol.,: *Občanské právo hmotné*, svazek 1., ASPI, 2002, s. 385

³³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 31 Cdo 1571/2010, ze dne 16. 1. 2013

³⁴ TĚGL, P. *Úplatnost nabytí věcného práva jako podmínka fungování materiální publicity veřejných seznamů v novém občanském zákoníku*. Právní rozhledy. 2013, č.1, s. 28

pravomocného rozhodnutí katastrálního úřadu o jeho povolení.³⁵ Právní účinky zápisu nastávají k okamžiku, kdy návrh na zápis došel příslušnému katastrálnímu úřadu. Teprve zápisem vznikají věcněprávní účinky zástavního práva. Účelem katastru nemovitostí a veřejných seznamů obecně je realizace principu publicity charakteristického pro věcná práva.

2.3. Právo přednosti a publicita zástavního práva

Výše bylo pojednáno o konzervačních účincích zástavního práva a právu přednosti (lepšího pořadí) zástavního věřitele k uspokojení pohledávky z majetku zástavního dlužníka. Otázka přednostního práva k uspokojení z výtěžku má význam jak mezi zajištěnými a obecnými věřiteli, tak i mezi věřiteli zajištěnými vázne-li na zástavě více zástavních práv nebo jiných zajišťovacích prostředků.

Pro vztah mezi více zajištěnými věřiteli stanoví NOZ v ustanovení § 981 obecné pravidlo: *je-li do veřejného seznamu zapsáno věcné právo k cizí věci, má přednost před věcným právem, které není z veřejného seznamu zjevné*. Jedná se projev principu publicity věcných práv a zákon dává přednost věřitelům, jejichž zajištění bylo registrováno ve veřejném seznamu. Úpravu pořadí rozvádí NOZ v rámci obecných ustanoveních o zajištění dluhu v ustanovení § 2016. Podle jmenovaného ustanovení se v pořadí podle vzniku zajištění postupně uspokojí v první skupině věřitelé zajištění věcným právem zapsaným ve veřejném seznamu nebo rejstříku zástav a ve druhé skupině věřitelé zajištění věcným právem nezapsaným ve veřejném seznamu nebo v rejstříku zástav. Až ve třetí skupině se uspokojí věřitelé zajištění závazkovým právem. Pro pořadí mezi zajištěními věcné povahy má vždy přednost věcné zajištění zřízené registrací, před věcným zajištěním zřízeným jiným způsobem – bez ohledu na hledisko vzniku.³⁶ Okamžik vzniku má relevanci pouze pro určení pořadí v rámci skupiny. Pro určení pořadí mezi registrovanými zástavními právy je rozhodující doba podání návrhu na zápis práva. Práva zapsaná na základě návrhů podaných v téže době mají stejné pořadí.

³⁵ Podle ustanovení §18 KZ jestliže jsou podmínky pro povolení vkladu splněny, katastrální úřad vklad povolí, nejdříve však po uplynutí lhůty 20 dnů ode dne odeslání informace, že právní poměry jsou dotčeny změnou vlastníkovu nemovité věci

³⁶ RICHTER, T. *Zajištění dluhů podle nového občanského zákoníku – základní otázky a obecná úprava*. Obchodněprávní revue. 2013, č.7-8., s. 193

NOZ upravuje otázku pořadí mezi zástavními věřiteli speciálně v ustanovení § 1371 a násl. I zde zákon preferuje registrovaná zástavní práva před zástavními právy vzniklými jiným způsobem (předáním zástavnímu věřiteli, dáním do úschovy, označením znamením). Zákon připouští písemné smluvní ujednání měnící pořadí zástavních práv. Ujednání je vůči třetím osobám účinné od zápisu do rejstříku zástav, nebo do veřejného seznamu, vyžaduje-li se ke vzniku zástavního práva zápis do takového seznamu. Mají-li být ujednáním zkrácena práva zástavního věřitele, který na ujednání nepřistoupil, nemá to vůči němu právní účinky.

Nabízí se otázka jaký je vztah těchto pravidel o pořadí ve vztahu k procesním předpisům upravující formální způsob zpeněžení zástavy. Domnívám se, že tyto procesní předpisy mají přednost. Vzhledem k tomu, že NOZ umožňuje nové neformální způsoby výkonu zástavního práva zejména prodej zástavy z volné ruky, mám za to, že se tato ustanovení vztahují právě na neformální způsoby výkonu zástavního práva.

NOZ neobsahuje zvláštní pravidla ohledně pořadí mezi věřiteli zajištěnými a věřiteli nezajištěnými (obecnými). Pro určení pořadí jsou proto i nadále rozhodující procesní pravidla upravující soudní výkon rozhodnutí a exekuční řízení v závislosti na způsobu výkonu rozhodnutí nebo způsobu exekuce. Zvláštní pravidla platí pro insolvenční řízení.

3. Výkon zástavního práva

Výkonem zástavního práva se realizuje uhrazující funkce zástavního práva. K výkonu je zástavní věřitel oprávněn přistoupit v případech, kdy dluh zajištěný zástavním právem nebyl splněn řádně a včas. Podstatou je právo zástavního věřitele na uspokojení jeho pohledávky zásadně z výtěžku zpeněžení zástavy.

K vlastnímu výkonu lze přikročit až po zisku exekučního titulu,³⁷ tedy zásadně až po nalézacím řízení a právní moci rozhodnutí. Podle volby zástavního věřitele, tohle nalézací řízení může mít podobu standardního nalézacího řízení na základě žaloby na plnění nebo podobu zvláštního řízení o soudním prodeji zástavy. Zásadním rozdílem mezi těmito způsoby je možnost rozsahu postižení majetku povinného. V případě standardního nalézacího řízení lze postihnout veškerý majetek povinného podle obecných pravidel exekučního resp. vykonávacího řízení. Při řízení o soudním prodeji zástavy a následné exekuci nebo výkonu rozhodnutí prodejem zástavy lze postihnout pouze majetek, který tvoří předmět zajištění, tedy zástavu. Tahle volba je dána pouze v případech, kdy se osoba obligačního dlužníka shoduje s osobou zástavního dlužníka. Jestliže je zástavním dlužníkem osoba odlišná od obligačního dlužníka, zástavnímu věřiteli nezbyvá než postupovat pouze přes řízení o soudním prodeji zástavy.³⁸

Zvláštní způsob výkonu zástavního práva je veřejná dražba nedobrovolná, kterou lze provést na základě širšího okruhu exekučních titulů, na rozdíl od soudního prodeje zástavy, kdy jediným exekučním titulem může být pouze usnesení o nařízení prodeje zástavy. Naopak tohle usnesení nemůže být exekučním titulem pro veřejnou dražbu nedobrovolnou.

Další způsoby výkonu zástavního práva umožňuje nově NOZ. V dalším výkladu nejdříve shrnu zvláštní způsoby výkonu zástavního práva podle NOZ a dále se budu věnovat výkonu zástavního práva veřejnou dražbou a soudním prodejem zástavy.

3.1. Výkon zástavního práva podle NOZ

Do 31. 12. 2013, tedy do účinnosti NOZ, byly jediné zákonné způsoby zpeněžení zástavy veřejná dražba a soudní prodej zástavy. NOZ možnosti zástavního

³⁷ Zisk exekučního titulu není podmínkou pro výkon zástavního práva volným prodejem zástavy a převodem zástavy na zástavního věřitele.

³⁸ VYMAZAL, L. *Rizika uspokojení zástavního věřitele v exekuci prodejem nemovitosti*, Právní rádce, 2007, č. 10.

věřitele podstatně rozšířil. Vyplývá to jednak z dikce ustanovení § 1359 odst. 1 NOZ, které zní: *Jakmile je zajištěný dluh splatný, může se zástavní věřitel uspokojit způsobem, o němž se dohodl se zástavcem, popřípadě zástavním dlužníkem, v písemné formě, jinak z výtěžku zpeněžení zástavy ve veřejné dražbě nebo z prodeje zástavy podle jiného zákona* a jednak z ustanovení § 1315 NOZ upravující zakázaná ujednání v zástavních smlouvách. Veřejná dražba i soudní prodej zástavy tak i nadále zůstávají subsidiárními postupy zpeněžení zástavy, podle kterých je zástavní věřitel oprávněn postupovat při absenci zvláštního smluvního ujednání umožňujícího zpeněžení zástavy alternativním postupem.³⁹ NOZ přináší dva nové způsoby výkonu zástavního práva – převod zástavy na zástavního věřitele (propadná zástava) a prodej z volné ruky (privátní prodej).

Za propadnou zástavu, je označována zástava, kterou si věřitel může ponechat, pokud dlužník svůj dluh řádně a včas neuhradí. OZ účinný do 31. 12. 2013 takové ujednání řadí mezi zakázaná ujednání a spojuje s nimi sankci neplatnosti. Protiprávní bylo nejen sjednání samotné tzv. propadné zástavy, ale každá smlouva, která zástavnímu věřiteli umožnila, aby se zástavou nakládal jako s vlastní a aby zástavu za účelem uspokojení zajištěné pohledávky prodal nebo jinak zpeněžil.⁴⁰

NOZ také obsahuje úpravu zakázaných ujednání v zástavních smlouvách v ustanovení § 1315. Z odst. 2 písm. b) plyne, že: *dokud zajištěný dluh nedospěje, zakazuje se ujednat, že věřitel může zástavu zpeněžit libovolným způsobem nebo si ji za libovolnou, anebo předem určenou cenu může ponechat*. A contrario z toho plyne, že po dospělosti dluhu je takové ujednání přípustné. A dále, že i před dospělostí zajištěného dluhu (a přirozeně i poté) je možná dohoda, která není v rozporu s omezeními obsaženými v písm.b). Je tedy přípustné ujednání, dle něhož je zástavní věřitel oprávněn: 1.) zpeněžit zástavu přesně dohodnutým (konkrétním) způsobem – prodej z volné ruky či 2.) ponechat si v okamžiku dlužníkovy prodlení zástavu za konkrétní cenu, a to cenu, jejíž výše se určí objektivně podle stavu k okamžiku dospělosti dluhu – tj. za cenu obvyklou.⁴¹ Jinými slovy řečeno, nová právní úprava připouští smluvní ujednání o výkonu zástavního práva převodem zástavy na zástavního věřitele uzavřené před splatností zajištěného dluhu, pokud jeho součástí bude ujednání, které zajistí na

³⁹ Konsolidovaná důvodová zpráva k NOZ s. 345. Dostupná na <http://obcanskyzakonik.justice.cz/texty-zakonu/>

⁴⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 21 Cdo 2037/2006, ze dne 3.7.2007

⁴¹ TÉGL, P. *Lex commissoria, pactum antichreticum etc. ad libitum? (O zapovězených ujednáních v zástavních smlouvách dle nového občanského zákoníku)* Právní rozhledy 2012, č. 12., s.454

libovůli věřitele nezávislé a předem neurčené ocenění zástavy.⁴² Například znaleckým posudkem. Ustanovení § 1315 odst. 2 neklade žádná omezení dohodě o převodu zástavy na zástavního věřitele uzavřené poté, co zajištěný dluh již dospěl. Ovšem v takovém případě cena zástavy může být jen těžko *předem určená* nebo *libovolná*. V úvahu proto i zde připadá cena obvyklá⁴³ nebo opět znalecký posudek. Tyto závěry neplatí, je-li zástavcem nebo zástavním dlužníkem spotřebitel nebo člověk, který je malým nebo středním podnikatelem.⁴⁴

Prodej z volné ruky upravuje ustanovení §1359 a násl. NOZ. Dohoda o výkonu zástavního práva tímto způsobem vyžaduje písemnou formu. Konkrétní ujednání bude zřejmě záviset na konkrétním druhu zástavy. U realit lze proto např. předpokládat ujednání o zpeněžení standardním prodejním procesem prostřednictvím realitního zprostředkovatele, u podílu v obchodní korporaci privátní aukcí vedenou finančním zprostředkovatelem činným na trhu fúzi a akvizic atd.⁴⁵ Ujednání-li se, že zástavní věřitel může zástavu prodat jiným způsobem než ve veřejné dražbě, je povinen postupovat při prodeji s odbornou péčí v zájmu svém i v zájmu zástavního dlužníka tak, aby zástavu prodal za cenu, za kterou lze srovnatelnou věc obvykle prodat za srovnatelných okolností na daném místě a v daném čase. Podle ustanovení § 1365 odst. 2 NOZ *může věřitel kdykoli během výkonu zástavního práva jeho způsob změnit tak, že zástavu prodá ve veřejné dražbě nebo že ji zpeněží podle jiného zákona*. Ustanovení tak podtrhuje subsidiární povahu způsobů zpeněžení zástavy veřejnou dražbou nebo soudním prodejem.

Započetí výkonu zástavního práva oznámí zástavní věřitel v písemné formě zástavnímu dlužníkovi; v oznámení uvede, jak se ze zástavy uspokojí. Je-li zástavní právo zapsáno ve veřejném seznamu nebo v rejstříku zástav, zajistí zástavní věřitel zápis započetí výkonu zástavního práva také v tomto rejstříku (§ 1362 NOZ). Zástavní dlužník po oznámení započetí výkonu zástavního práva nesmí bez souhlasu zástavního věřitele zástavu zcizit (§1363 NOZ). Oznámení započetí výkonu zástavního práva zástavnímu dlužníku je v nové právní úpravě klíčové, protože není vyžadován ohledně

⁴² RICHTER, T., *Zajištění dluhů podle nového občanského zákoníku – zástavní právo*. Obchodněprávní revue. 2013, č.9, s. 241

⁴³ MYŠÁKOVÁ, P., PAVLŮ, R., *Propadná zástava v NOZ*. Rekodifikace a praxe. Wolters Kluwer. 2013, č.4. s.5

⁴⁴ §1315 odst.3 NOZ

⁴⁵ RICHTER, T., *Zajištění dluhů podle nového občanského zákoníku – zástavní právo*. Obchodněprávní revue. 2013, č.9, s. 241

zajištěného dluhu exekuční titul (na rozdíl od veřejné dražby nebo soudního prodeje zástavy). Stejně jako u ostatních způsobů výkonu zástavního práva, i ohledně privátního prodeje zástavy platí, že individuální uspokojení věřitelů ustupuje uspokojení kolektivnímu. S výkonem zástavního práva volným prodejem zástavy proto bude možno započít a pokračovat jen pokud ohledně zástavního dlužníka nebude vedeno insolvenční řízení.⁴⁶

Legislativní zakotvení výkonu zástavního práva prodejem z volné ruky a propadné zástavy je nepochybně z pohledu potencionálního zástavního věřitele i zástavního dlužníka významnou změnou a jedná se projev vůdčí zásady NOZ – autonomie vůle. Nepochybně i zde budou smluvní strany limitovány obecnými korektivami, jako jsou dobré mravy a veřejný pořádek. Problematickou zde vidím motivaci zástavního věřitele na dosažení co nejvyššího výtěžku zpeněžení. Zástavní věřitel bude obecně motivován dosáhnout jen takového výtěžku, který postačí na uspokojení jeho pohledávky. NOZ sice stanovuje povinnost zástavního věřitele *postupovat při prodeji s odbornou péčí v zájmu svém i v zájmu zástavního dlužníka tak, aby zástavu prodal za cenu, za kterou lze srovnatelnou věc obvykle prodat za srovnatelných okolností na daném místě a v daném čase.*⁴⁷ přesto je třeba věnovat náležitou péči příslušným ujednáním v zástavních smlouvách. Teprve praxe a judikatura určí četnost a podobu podobných ujednání. Silnou motivací nepochybně bude eliminace vysokých nákladů a délky procesu, spojených se zpeněžením zástavy formálními způsoby. Každopádně NOZ výrazně posílil uhrazovací funkci zástavního práva.

3.2. Výkon zástavního práva nedobrovolnou veřejnou dražbou

Prodej zástavy ve veřejné dražbě se řídí zákonem č. 26/2000 Sb. o veřejných dražbách v platném znění, konkrétně ustanoveními o nedobrovolných dražbách.⁴⁸ Nedobrovolná dražba se provádí na návrh dražebního věřitele, tedy osoby, jejíž pohledávka je zajištěna zástavním právem k dražené nemovité věci a jejíž pohledávka je přiznána vykonatelným soudním rozhodnutím nebo vykonatelným rozhodčím nálezem

⁴⁶ RICHTER, T., *Zajištění dluhů podle nového občanského zákoníku – zástavní právo*. Obchodněprávní revue. 2013, č.9 s. 241

⁴⁷ §1365 odst.1 NOZ

⁴⁸ V ustanoveních § 36 až 61 zákona č. 26/2000 Sb. o veřejných dražbách

nebo doložena vykonatelným notářským zápisem anebo doložena jiným vykonatelným rozhodnutím, jehož soudní výkon připouští zákon.

V původním znění § 36 odst. 2 zákona č. 26/2000 Sb.⁴⁹ pro dražbu věci zajištěné zástavním právem, které vzniklo před účinností zákona⁵⁰ na základě platné zástavní smlouvy, postačovalo čestné prohlášení navrhovatele, že má vůči dlužníkovi splatnou pohledávku, z níž není plněno a která je zajištěna tímto zástavním právem. Došlo tedy nerovné situaci mezi zástavními věřiteli, jejichž zástavní právo vzniklo před účinností zákona a pro konání dražby postačovalo pouhé čestné prohlášení a ostatními zástavními věřiteli, kteří museli získat dražební titul. Tahle nerovnost se stala předmětem přezkumu Ústavního soudu, který ustanovení § 36 odst. 2 zrušil nálezem vyhlášeným ve Sbírce zákonů pod č. 181/2005 Sb.: *pro zástavní dlužníky (a pro zástavní věřitele) v témže čase a ve stejných skutkových situacích vytváří dva různé právní režimy, resp. vytváří dvě kategorie zástavních dlužníků (a zástavních věřitelů), z nichž jedna skupina je zvýhodňována oproti druhé, aniž by pro tento postup byl dán objektivní a racionální důvod ospravedlňující uvedený postup... Taková úprava není v souladu s principy právního státu.*

Způsobilý titul pro nedobrovolnou veřejnou dražbu tak může mít podobu vykonatelného rozsudku na plnění resp. jiného titulu v ustanovení § 36 ZVD. Nedobrovolnou dražbu lze provést pouze na základě písemné smlouvy o provedení dražby, kterou uzavře navrhovatel s dražebníkem. Náležitosti smlouvy upravuje ustanovení § 39 ZVD. Je-li uzavřeno několik smluv o provedení nedobrovolných dražeb téhož předmětu dražby, provede se dražba na základě nejdříve účinné smlouvy. Na základě uzavřené smlouvy o provedení dražby je dražebník povinen zaslat zástavnímu dlužníkovi, zástavci, dlužníkovi a dražebním věřitelům oznámení o dražbě. Po doručení tohoto oznámení jsou neplatná právní jednání zástavce nebo zástavního dlužníka, kterými by po doručení takového upozornění předmět dražby zcizil, zatížil, uzavřel nájemní smlouvu nebo jimiž by vznikly vůči předmětu dražby nové dluhy snižující jeho hodnotu nebo omezující možnost nakládat s předmětem dražby

⁴⁹ Původní znění §36 odst. 2: Bylo-li zástavní právo k nemovitosti vloženo či zapsáno do katastru nemovitostí před účinností tohoto zákona nebo vzniklo-li zástavní právo k movité věci před účinností tohoto zákona na základě platné zástavní smlouvy a učinil-li navrhovatel čestné prohlášení ve formě notářského zápisu o tom, že má vůči dlužníkovi splatnou pohledávku, z níž není plněno a která je zajištěna tímto zástavním právem, je dražbou nedobrovolnou rovněž dražba prováděná na návrh dražebního věřitele, jehož pohledávka je zajištěna tímto zástavním právem.

⁵⁰ tedy před 01. 05. 2000

Je-li předmětem dražby nemovitá věc, která je předmětem evidence v katastru nemovitostí, dražebník zašle oznámení o konání dražby příslušnému katastrálnímu úřadu.⁵¹ Poté je dražebník povinen zajistit odhad ceny předmětu dražby v místě a čase obvyklé (§13 ZVD). Dražebník následně vydá dražební vyhlášku. Dražební vyhláška musí splňovat náležitosti v ustanovení § 43 ZVD.

3.2.1. Přihlášení pohledávek

Dražební věřitelé – věřitelé se zástavním právem k předmětu dražby - mohou u dražebníka do 15 dnů před zahájením dražby přihlásit své pohledávky včetně příslušenství, které musí doložit originálními listinami nebo jejich úředně ověřeným opisem. Za přihlášené se považují i ty pohledávky, které přihlášeny nebyly a jsou z hlediska svého vzniku mladší než nejstarší přihlášená pohledávka, pokud jsou práva k předmětu dražby tyto pohledávky zajišťující vložena v katastru nemovitostí nebo vyznačena v listinách osvědčujících vlastnictví nezbytných k nakládání s předmětem dražby (přestože k faktickému přihlášení nedošlo). Je zde tak odlišnost od úpravy exekuce resp. výkonu rozhodnutí prodejem zástavy, kde lze uspokojit pouze pohledávky přihlášených věřitelů a po jehož provedení zásadně veškerá zástavní práva váznoucí na předmětu dražby zanikají.

3.2.2. Dražba

Ještě před samotným zahájením dražby má zástavní dlužník možnost dražbu odvrátit. Ustanovení § 46 odst. 1 písm. a.) stanovuje dražebnickou povinnost upustit od dražby nejpozději do jejího zahájení na základě písemné žádosti zástavce, dlužníka nebo vlastníka, bude-li dražebníkovi současně doloženo, že byl splněn dluh zajištěný zástavním právem nebo zástavní právo zaniklo jiným způsobem. Dalším důvodem znemožňující provedení dražby je zahájení insolvenčního řízení, v němž se řeší úpadek nebo hrozící úpadek vlastníka, nebo byl-li předmět dražby nebo jeho část zahrnut do majetkové podstaty podle insolvenčního zákona, není-li navrhovatelem insolvenční správce. Dalším významným důvodem je výkon rozhodnutí soudem prodejem předmětu dražby nebo jeho části nebo je-li vydán soudním exekutorem exekuční příkaz prodejem předmětu dražby nebo jeho části.

⁵¹Katastrální úřad zapíše poznámku (§ 23 KZ)

Zástavní dlužník je oprávněn bránit se zpeněžení zástavy žalobou na určení nepřípustnosti prodeje zástavy, kterou lze podat do 1 měsíce ode dne doručení oznámení o veřejné dražbě zákonem určeným osobám, nejpozději však 7 dnů přede dnem zahájení veřejné dražby. Rovněž se může domáhat vydání předběžného opatření soudem o nepřípustnosti prodeje zástavy. V těchto případech dražebník od dražby neupustí, ale dražba se ve stanoveném termínu nekoná. Podle ustanovení § 46b odst. 5 ZVD ten, kdo podal bezdůvodně žalobu na určení nepřípustnosti prodeje zástavy, je povinen nahradit zástavnímu věřiteli škodu, která mu vznikla oddálením prodeje zástavy za dobu od podání žaloby do dne rozhodnutí soudu prvního stupně ve věci, jestliže zástavní věřitel uplatnil právo na náhradu této škody v průběhu řízení o žalobě před soudem prvního stupně.

Není-li dán žádný důvod bránící konání dražby, koná se dražební jednání. Průběh dražby upravuje ustanovení § 47 ZVD. Draží se, pokud účastníci dražby činí vyšší podání. Příklep je udělen účastníkovi s nejvyšším podáním. Uhradil-li vydražitel cenu dosaženou vydražením ve stanovené lhůtě, přechází na něj vlastnictví předmětu dražby k okamžiku udělení příklepu. Každý, do jehož práv bylo provedením dražby podstatným způsobem zasaženo a je dlužníkem, zástavcem, zástavním dlužníkem, účastníkem dražby, dražebním věřitelem nebo navrhovatelem, může navrhnout u soudu, aby soud vyslovil neplatnost dražby a to za podmínek ustanovení § 48 odst. 3 a odst. 4 ZVS. Není-li právo na určení neplatnosti dražby uplatněno do 3 měsíců ode dne konání dražby, zaniká.

Zástavní právo zajišťující přihlášenou pohledávku, které je z hlediska svého vzniku nejstarší, jakož i všechna zástavní práva z hlediska svého vzniku mladší přechodem vlastnictví k předmětu dražby zanikají a pohledávky těmito právy zajištěné, nejsou-li dosud splatné, se stávají dnem přechodu vlastnictví předmětu dražby splatnými v rozsahu, ve kterém jsou v dražbě uspokojeny (§58 ZVD). Pokud jde o zástavní práva starší než nejstarší přihlášené pohledávky zajištěné zástavním právem, tak přechodem vlastnictví k předmětu dražby nezanikají a působí vůči vydražiteli. Pohledávky těmito právy zajištěné, nejsou-li dosud splatné, se nestávají dnem přechodu vlastnictví k předmětu dražby splatnými. Je zde tak rozdíl oproti soudnímu prodeji nemovitých věcí, kdy nepřihlášená zástavní práva zanikají

3.2.3. Uspokojení věřitelů

Přihlášení věřitelé a věřitelé, kteří se za přihlášené považují, jsou uspokojováni z výtěžku zpeněžení. Pokud výtěžek zpeněžení nepokrývá výši všech pohledávek, uspokojují se postupně v pořadí podle 4 tříd.

V první třídě se uspokojují pohledávky zajištěné zástavním právem, jsou-li podle zvláštního právního předpisu přednostně uspokojovány bez ohledu na pořadí, a pohledávky zajištěné zadržovacím právem. Ve druhé třídě pohledávky z hypotečního úvěru nebo její část, sloužící ke krytí jmenovité hodnoty hypotečních zástavních listů.

Ve třetí třídě pohledávky zajištěné zástavním právem nebo omezením převodu nemovité věci; vázlo-li na předmětu dražby více těchto práv, uspokojí se podle pořadí svého vzniku, A v poslední čtvrté třídě se uspokojují pohledávky, které tvoří daně, poplatky a jiná obdobná peněžitá plnění, pojistné na veřejné zdravotní pojištění, pojistné na sociální zabezpečení a příspěvky na státní politiku zaměstnanosti, jestliže se staly splatnými v posledních 3 letech před provedením dražby a byly k tomu oprávněnými dražebními věřiteli přihlášeny; přihlásí-li pohledávky více těchto dražebních věřitelů, uspokojí se jejich pohledávky poměrně.

3.3. Výkon zástavního práva soudním prodejem zástavy

Při výkonu zástavního práva tímto způsobem se jedná o dvoufázový proces. V první fázi zástavní věřitel musí podat žalobu na prodej zástavy podle § 354 ZZŘS a získat pravomocné usnesení o nařízení prodeje zástavy, které slouží jako exekuční titul. Druhá fáze spočívá v podání a) návrhu na nařízení výkonu rozhodnutí prodejem zástavy podle ustanovení § 251 a násl. OSŘ nebo b) návrhu na nařízení exekuce prodejem zástavy podle ustanovení § 37 a násl. EŘ.

Řízení o soudním prodeji zástavy bylo do 31. 12. 2013 upraveno v ustanoveních § 200y a násl. OSŘ. Zákonem č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních s účinností od 1. 1. 2014 byla tato úprava vyjmuta z OSŘ a dále je postup v řízení o soudním prodeji zástavy upraven v ustanoveních § 354 a násl. ZZŘS. Podle důvodové zprávy k zákonu č. 292/2013 Sb. došlo pouze k legislativně technickým úpravám a změnám systematiky. Jinak je nová právní úprava bez věcných změn.

Řízení je v první fázi zahájeno podáním žaloby (zástavní žaloba) podle ustanovení § 354 ZZŘS. V jejím petitu se navrhovatel (může jím být jen zástavní věřitel) uchází o výrok soudu, že se nařizuje prodej zástavy. Pasivně legitimován je

pouze zástavní dlužník, není jím tedy osobní dlužník, jestliže je osobou rozdílnou od zástavního dlužníka. O zvláštnosti procesu svědčí také to, že předmětem dokazování jsou pouze tři skutečnosti: existence zajištěné pohledávky⁵², existence zástavního práva a osoba zástavního dlužníka. Obrana žalovaného může tudíž spočívat jen ve zpochybnění těchto, taxativně vyjmenovaných, skutečností.⁵³ Uvedené rozhodné skutečnosti současně nemusí být v řízení o soudním prodeji zástavy prokázány; pro nařízení prodeje zástavy postačuje, budou-li listinami nebo jinými důkazy osvědčeny. Soud nařídí prodej zástavy také tehdy, budou-li se rozhodné skutečnosti jevit jako pravděpodobné.⁵⁴ K uplatnění jiných skutečností nebo ke zpochybnění jejich osvědčení nemůže dojít v řízení o soudním prodeji zástavy, ale až ve druhé fázi soudního prodeje zástavy, tedy v rámci řízení o výkonu rozhodnutí (exekuce) prodejem zástavy, zejména prostřednictvím návrhu na zastavení výkonu rozhodnutí nebo exekuce a dále prostřednictvím vylučovací (excindační) žaloby. Žalobní petit musí obsahovat požadavek na nařízení prodeje zástavy soudem, přesné označení zástavy a údaje o výši zajištěné pohledávky a jejího příslušenství.⁵⁵

Podle ustanovení § 358 odst. 2 ZZŘS je pravomocné usnesení o nařízení prodeje zástavy závazné pro každého, proti němuž působí podle zvláštních právních předpisů zástavní právo k této zástavě. Jedná se projev věcné povahy zástavního práva. Okolnost, že pravomocné usnesení o nařízení prodeje zástavy je závazné pro každého pozdějšího vlastníka zástavy, mimo jiné znamená, že zástavní věřitel se může podle tohoto usnesení domáhat nařízení výkonu rozhodnutí nejen proti tomu, kdo byl v usnesení označen jako zástavní dlužník, ale proti každému, proti komu působí zástavní právo.⁵⁶

3.4. Exekuce prodejem zástavy

Druhá fáze soudního prodeje zástavy může mít podobu výkonu rozhodnutí prodejem zástavy nebo exekuce prodejem zástavy. Z důvodu vyšší četnosti exekuce

⁵² Doložení zajištěné pohledávky nespočívá jen v tom, že zástavní věřitel prokáže nebo alespoň osvědčí, že mu vznikla vůči dlužníku ze smlouvy nebo na základě jiné právní skutečnosti pohledávka zajištěná zástavním právem. Zajištěnou pohledávku lze pokládat za doloženou jen tehdy, bude-li rovněž alespoň osvědčena výše vzniklé pohledávky a její příslušenství (Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 21 Cdo 1145/2007, ze dne 11.3.2008)

⁵³ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I.* § 1–459. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008 s. 1012

⁵⁴ Usnesení Nejvyššího soud České republiky sp. zn. 21 Cdo 826/2008 ze dne 4. 11. 2009

⁵⁵ DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád I, II Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009 s. 1555

⁵⁶ BUREŠ J., DRÁPAL L., KRČMÁŘ Z. a kolektiv. *Občanský soudní řád,* 7. vydání. Praha: 2006. s. 1026

jako převažujícího způsobu nuceného výkonu rozhodnutí se v dalším výkladu se zaměřím na exekuci prováděnou soudními exekutory. Jak bylo řečeno výše, alternativou pro zástavního věřitele je postup podle exekučního řádu na základě rozsudku na plnění.

3.4.1. Exekuční řízení a jeho zahájení

Výkon zástavního práva prodejem nemovitých věcí probíhá v rámci exekučního řízení. Exekuční řízení je zvláštním a samostatným druhem civilního procesu pravidelně navazujícím na nalézací řízení. Od nalézacího řízení se exekuční řízení liší především jiným účelem, kterým je vymožení plnění, k němuž opravňuje titul, které nebylo plněno dobrovolně.⁵⁷ Exekuční činnost provádějí soudní exekutoři podle EŘ.

Exekuční řízení se zahajuje na návrh oprávněného a je zahájeno dnem, kdy exekuční návrh došel exekutorovi. Náležitosti exekučního návrhu upravuje ustanovení § 38 EŘ. K exekučnímu návrhu je třeba připojit originál nebo úředně ověřenou kopii exekučního titulu opatřeného potvrzením o jeho vykonatelnosti nebo stejnopis notářského zápisu se svolením k vykonatelnosti. Pokud některá z náležitostí chybí nebo je návrh neurčitý vyzve exekutor do 15 dnů k doplnění nebo opravě, poučí navrhovatele a určí lhůtu. Pokud v této lhůtě není exekuční návrh řádně doplněn nebo opraven, exekutor usnesením exekuční návrh odmítne.

Exekutor, kterému došel řádný exekuční návrh, požádá exekuční soud nejpozději do 15 dnů ode dne doručení návrhu o pověření a nařízení exekuce. V případě doplnění vadného exekučního návrhu běží tato lhůta až ode dne doručení opraveného nebo doplněného návrhu. Soud ověří splnění podmínek pro vedení exekuce a do 15 dnů vydá pověření a nařízení exekuce. Pověření není soudním rozhodnutím a nedoručuje se účastníkům řízení. Jestliže nejsou splněny podmínky pro vedení exekuce, soud o návrhu nerozhoduje, ale pouze udělí exekutorovi pokyn, aby exekuční návrh odmítl nebo zamítl. Tímto pokynem je exekutor vázán.

Teprve po vydání pověření může exekutor začít zjišťovat a zajišťovat majetek povinného. Do 15 dnů ode dne doručení pověření zašle exekutor oprávněnému vyrozumění o zahájení exekuce. Povinnému zašle exekutor vyrozumění nejpozději s prvním exekučním příkazem, který mu v exekučním řízení doručuje; spolu s vyrozuměním zašle exekutor povinnému exekuční návrh, kopii exekučního titulu a

⁵⁷WINTEROVÁ, A., *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 6. aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2011. s. 475

výzvu ke splnění vymáhané povinnosti. Doručení vyrozumění o zahájení exekuce zakládá účinky generálního inhibitoria.

3.4.2. Generální inhibitorium

Generálního inhibitorium je procesní institut jehož účelem je ochrana majetkové podstaty povinného. Podle ustanovení §44a EŘ nesmí povinný po doručení vyrozumění nakládat se svým majetkem. Právní jednání, kterým povinný porušil tuto povinnost, je relativně neplatné. Generální inhibitorium se vztahuje na veškerý majetek povinného. Z tohoto principu pak zákon stanoví určité výjimky.⁵⁸ Počátek zákazu nakládat s majetkem je vázán na okamžik doručení vyrozumění o zahájení exekuce povinnému. O této povinnosti a následcích jejího nesplnění je povinný poučen ve vyrozumění o zahájení exekuce.

Je-li nařízena exekuce prodejem zástavy, nevztahuje se na povinného generální inhibitorium podle § 44a. Důvodem pro tento závěr je zvláštní povaha tohoto způsobu exekuce, jenž se dotýká výlučně těch majetkových hodnot, které jsou zastaveny. Ustanovení § 258 odst. 3 OSŘ hovoří o prodeji „zastavených“ majetkových hodnot, a contrario tedy platí, že jiné než tyto hodnoty takovýmto způsobem výkonu rozhodnutí postihnout nelze. Okruh postižitelných majetkových hodnot nelze rozšiřovat nad rámec těch, které jsou zastaveny, Není ani žádného rozumného důvodu rozšiřovat nad tento rámec i omezení povinného v dispozici svým majetkem.⁵⁹ V případě exekuce prodejem zástavy tak lze vůči povinnému uplatnit jen omezené inhibitorium vztahující se pouze na zastavené nemovité věci.⁶⁰

3.4.3. Exekuce prodejem nemovitých věcí a prodejem zastavených nemovitých věcí

Exekuci lze provést jen způsoby uvedenými v zákoně. Tyto způsoby jsou taxativně vyjmenovány v ustanovení § 59 EŘ. Exekuci ukládající zaplacení peněžité částky lze provést: srážkami ze mzdy a jiných příjmů, příkázáním pohledávky, prodejem movitých věcí a nemovitých věcí, postižením závodu, zřízením exekutorského zástavního práva na nemovitých věcech, správou nemovité věci, pozastavením

⁵⁸ Ustanovení §44 odst. 4, §44a odst.1-5 EŘ

⁵⁹ KASÍKOVÁ, M. a kol. *Zákon o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád)*. Komentář. 2. vydání, Praha 2010, s. 658

⁶⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne dne 26. července 2011 sp. zn. 20 Cdo 4273/2009

řidičského oprávnění. Exekuci prodejem zástavy lze pro zajištěnou pohledávku provést prodejem zastavených movitých věcí a nemovitých věcí. O způsobu exekuce rozhoduje exekutor. Poté, kdy je exekutorovi doručeno pověření k vedení exekuce a exekutor je zapsán rejstříku zahájených exekucí, je exekutor oprávněn a zároveň povinen činit i bez návrhu úkony směřující k úspěšnému provedení exekuce. Způsob exekuce je zvolen vydáním exekučního příkazu v jeho výrokové části.

Z hlediska zástavního věřitele použití konkrétního způsobu exekuce závisí na druhu získaného exekučního titulu. Exekučním titulem může být vykonatelné usnesení o nařízení prodeje zástavy nebo vykonatelný rozsudek na plnění.⁶¹ Jak bylo řečeno výše, rozdíl spočívá v rozsahu postihu majetku povinného. Podle usnesení o nařízení prodeje zástavy je možná pouze exekuce prodejem zástavy, která se provede pro zajištěnou pohledávku podle ustanovení §59 odst. 3 EŘ prodejem zastavených movitých věcí a nemovitých věcí.⁶² Pokud je exekučním titulem rozsudek na plnění, může být majetek povinného postižen jakýmkoliv způsobem podle pravidel exekučního řádu včetně exekuce prodejem nemovité věci. Je zjevné, že exekuce prodejem nemovitých věcí není totéž, co exekuce prodejem zastavených nemovitých věcí. Jakkoliv v případě exekuce prodejem zastavených nemovitých věcí EŘ odkazuje na způsob exekuce prodejem nemovitých věcí, zákonná úprava obsahuje odchylky mezi oběma postupy.

Způsob exekuce prodejem nemovitých věcí je upraven v ustanoveních §66 – 69 EŘ. Podle ustanovení § 69 nestanoví-li EŘ jinak, použijí se na exekuci prodejem movitých věcí a nemovitých věcí přiměřeně ustanovení OSŘ upravující výkon rozhodnutí prodejem movitých věcí a nemovitých věcí. Výkon rozhodnutí prodejem movitých věcí a nemovitých věcí upravuje OSŘ v ustanoveních §321 – 338. K tomuto způsobu exekuce lze přistoupit v případech, kdy oprávněný získal exekuční titul a zároveň k uspokojení oprávněného nepostačuje provedení exekuce jinými způsoby (§58 odst. 2 EŘ). Způsob exekuce prodejem zástavy se podle § 69 odst. 3 EŘ provádí prodejem zastavených movitých věcí a nemovitých věcí a platí pro tento způsob exekuce totéž co pro způsob exekuce prodejem nemovitých věcí. O rozdílech bude pojednáno dále.

⁶¹ Resp. jiné přípustné exekuční tituly.

⁶² Exekuci prodejem zástavy lze provádět nejen prodejem zastavených movitých či nemovitých věcí, ale i závodou, jakkoli o tom exekuční řád v § 59 odst. 3 EŘ výslovně nehovoří.: KASÍKOVÁ, M. a kol., *Exekuční řád*. Komentář. 3. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013 s. 387

Poté co byl exekutor pověřen k vedení exekuce a zapsán do rejstříku zahájených exekucí vydá exekutor exekuční příkaz k provedení exekuce prodejem nemovitých věcí, který se zaznamenává na list vlastnictví. Prodej nemovité věci může totiž realizovat soudní exekutor, kterému na listu vlastnictví svědčí pořadí. Výrok exekučního příkazu obsahuje označení nemovité věci, která má být prodána. Exekuční příkaz se doručí oprávněnému, povinnému a dalším osobám uvedeným v § 335b odst. 2 a 3 OSŘ. Vydání exekučního příkazu k postižení téže nemovité věci pro pohledávku jiného oprávněného se podle § 335 odst. 2 považuje za přistoupení k řízení. To ale neplatí, pokud se jedná o exekuci prodejem zástavy. Použití tohoto pravidla vylučuje ustanovení § 338a odst. 3 OSŘ, ledaže jde o návrh dalšího oprávněného z usnesení o nařízení prodeje zástavy. Jinak řečeno pokud se jedná o exekuci prodejem nemovité zástavy, účast dalšího oprávněného je přípustná pouze tehdy, jedná-li se o zástavního věřitele, jehož pohledávka je rovněž zajištěna prodávanou zástavou.

Problematickým se může ukázat souběh exekucí prodejem nemovité věci – kdy stejná nemovitá věc je postižena exekučními příkazy více exekutorů. Postup řešení souběhu exekucí upravuje zákon č. 119/2001 Sb., kterým se stanoví pravidla pro případy souběžně probíhajících výkonů rozhodnutí. Pokud je nemovitá věc postižena více exekucemi, provede se ta exekuce, která byla nejdříve nařízena. Pořadí nařízení exekuce se řídí dnem, kdy příslušnému katastrálnímu úřadu byl doručen exekuční příkaz vydaný soudním exekutorem. Problém může vyplynout z dodržování zásady přiměřenosti. Ustanovení §58 odst. 2 EŘ upravuje zásadu přiměřenosti, podle které k exekuci prodejem nemovité věci lze přistoupit v případech, kdy k uspokojení oprávněného nepostačuje provedení exekuce jinými způsoby. To nicméně nebrání soudnímu exekutorovi postihnout nemovitou věc exekučním příkazem. Ten proti povinnému postupuje jinými přiměřenými způsoby, nicméně k prodeji nemovité věci nepřistoupí. Tak v důsledku dochází k blokaci exekuci prodejem nemovité věci v neprospěch pohledávky jiného oprávněného, pro kterou je z důvodu její výše tento způsob exekuce přiměřený.

Novelou č. 396/2012 Sb. byl do zákona č. 119/2001 Sb., kterým se stanoví pravidla pro případy souběžně probíhajících výkonů rozhodnutí, doplněn nový § 15a, který stanoví, že neučiní-li orgán, který exekuci provádí, i přes výzvu oprávněného z přerušené exekuce bezdůvodně po dobu delší než 3 měsíce úkon směřující k dražbě

nemovité věci, může se oprávněný z přerušené exekuce domáhat toho, aby byla prováděna exekuce, jejíž nařízení navrhl. O tom rozhoduje usnesením soud, v jehož obvodu je nemovitá věc. Účastníky řízení jsou navrhovatel a účastníci exekuce, která je prováděna. Právo podat odvolání má také soudní exekutor, jehož exekuce je prováděna, a soudní exekutor, který má v provádění pokračovat. Těmto orgánům soud doručí usnesení do vlastních rukou. Právní mocí usnesení se přerušuje původně prováděná exekuce. Soudní exekutor, který provádí první exekuci v pořadí, může po výzvě dalšího oprávněného přerušit jím vedenou exekuci prodejem nemovité věci usnesením i sám, bez nutnosti rozhodnutí soudu. Původní oprávněný z jím vedené první exekuce, případně další oprávnění, dle pořadí svých exekucí, se mohou přihlásit jako další oprávnění s požadavkem na uspokojení z výtěžku prodeje nemovité věci v exekuci, v níž dojde k dražbě, a to do zahájení dražebního jednání podle obecných předpisů (§ 336 OSŘ).⁶³

3.4.4. Ocenění a dražební vyhláška

Po právní moci exekučního příkazu exekutor vydá usnesení o ustavení znalce (§ 336 OSŘ). za účelem ocenění nemovité věci. Na základě znaleckého posudku vydá soudní exekutor usnesení o ceně nemovité věci (§ 336a OSŘ). Následuje usnesení o dražební vyhlášce, ve které je uvedeno datum, místo a čas dražebního jednání, výsledná cena, výše nejnižšího podání a další náležitosti podle ustanovení § 336b OSŘ.

V dražební vyhlášce soud upozorní oprávněného, ty kdo do řízení přistoupili jako další oprávnění, a další věřitele povinného, že se mohou domáhat uspokojení jiných vymahatelných pohledávek nebo pohledávek zajištěných zástavním právem, než pro které byl nařízen výkon rozhodnutí, jestliže je přihlásí nejpozději do zahájení dražebního jednání a přihláška bude obsahovat náležitosti podle § 336f odst. 2 a 3, a poučení, že k přihláškám, v nichž výše pohledávky nebo jejího příslušenství nebude uvedena, se nepřihlíží. Absence přihlášky brání uspokojení zástavního věřitele v rámci rozvrhu. Důvodem k tomuto postupu je poskytnout informaci pro dražitele a věřitele o tom, co mohou od výsledků dražby očekávat.⁶⁴ Náležitosti přihlášky obsahuje

⁶³ KORBEL F., PRUDÍKOVÁ D.: *Velké změny exekučního práva od 1. ledna 2013*. Právní rozhledy. 2013, č.1, s. 1

⁶⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. 11. 2006, sp. zn. 20 Cdo 400/2006

ustanovení § 336f odst. 2 OSŘ. Pokud se jedná o exekuci prodejem zástavy, může přihlásit pohledávku pouze věřitel zajištěný prodávanou zástavou (§ 338a odst. 3 OSŘ).

S ohledem na to, že k rozvrhu výtěžku může po novele č. 396/2012 Sb. docházet bez jednání, je do dražební vyhlášky dáno i poučení pro věřitele o právu popřít přihlášené pohledávky co do jejich pravosti, výše, zařazení do skupiny a pořadí. Zároveň se v návaznosti na skutečnost, že není nutno nařizovat v každém případě jednání o rozvrhu, zařazuje do dražební vyhlášky poučení, že o nařízení rozvrhového jednání je třeba požádat a že k žádosti učiněné později se nepřihlíží.⁶⁵ Dražební vyhláška se potom doručuje mimo jiné osobám, o nichž je známo, že mají k nemovité věci předkupní nebo zástavní právo, a osobám, které již přihlásily své vymahatelné pohledávky nebo pohledávky zajištěné zástavním právem za povinným a příslušnými listinami je prokázaly. Zástavní věřitel se tak nemusí obávat, že by se o zpeněžení zástavy nedozvěděl.

3.4.5. Dražba a rozvrh

V rámci dražebního jednání potom probíhá dražba nemovité věci a vydražitelem se příklepem stává osoba, která učinila nejvyšší podání. Vydražitel se stává vlastníkem vydražené nemovité věci s příslušenstvím, nabylo-li usnesení o příklepu právní moci a zaplatil-li nejvyšší podání, a to ke dni vydání usnesení o příklepu (§ 336l odst. 2 OSŘ).

Závěrem exekuce prodejem nemovité věci je rozvrh, v rámci něhož dojde k rozdělení výtěžku dražby mezi oprávněného (osoba, v jejíž prospěch je dlužná částka soudním exekutorem vymáhána) a ostatní přihlášené věřitele. Konání jednání o rozvrhu není po změně EŘ zákonem č. 396/2012 obligatorní. Nejpozději do sedmi dnů ode dne konání první dražby zveřejní exekutor oznámení o přihlášených pohledávkách, o nichž rozhodne v rozvrhu, včetně sdělení věřitele o jejich zařazení do skupiny a pořadí v této skupině. Jednání o rozvrhu prodeje se koná, pokud o to požádá o to alespoň jeden věřitel, případně oprávněný nebo povinný. Jinak exekutor rozvrhne rozdělovanou podstatu podle pravidel ustanovení § 337c OSŘ. Podle § 337c odst. 1 OSŘ se věřitelé uspokojují postupně podle skupin, do nichž je pohledávka zařazena. Pohledávky z nižších skupin mohou být uspokojeny až poté, co došlo k úplnému uspokojení pohledávek z vyšší skupiny. Jako první v pořadí se uspokojují pohledávky nákladů

⁶⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 396/2012 Sb.

řízení vzniklých státu v souvislosti s prováděním dražby, ve druhé skupině se uspokojují pohledávky z hypotečních úvěrů nebo části těchto pohledávek sloužící ke krytí jmenovité hodnoty hypotečních zástavních listů, do třetí skupiny je zařazena pohledávka oprávněného, pohledávka toho, kdo do řízení přistoupil jako další oprávněný, pohledávky zajištěné zástavním právem a dále náhrady za věcná břemena nebo nájemní práva s výjimkou těch, o nichž bylo rozhodnuto, že prodejem nemovité věci v dražbě nezaniknou. Následují ostatní pohledávky, které jsou řazeny do čtvrté, páté a šesté skupiny.⁶⁶ Nelze-li plně uspokojit všechny pohledávky patřící do téže skupiny, uspokojí se podle pořadí; pohledávky patřící do téže skupiny, které mají stejné pořadí, se uspokojí poměrně (§ 337c odst. 2 OSŘ). Pravidla pro pořadí pohledávek v jednotlivých skupinách stanovuje § 337 odst. 5. OSŘ.

Pro pořadí ve skupině je rozhodující a) u pohledávky oprávněného den, kdy k soudu výkonu došel jeho návrh na nařízení výkonu rozhodnutí, b) u pohledávky toho, jenž do řízení přistoupil jako další oprávněný, den, který se považuje za přistoupení k řízení, c) u přihlášené pohledávky den, kdy k soudu došla přihláška, d) u pohledávky zajištěné zástavním právem den vzniku zástavního práva. Jedná-li se o exekuci prodejem zástavy je zřejmé, že vzhledem k tomu, že § 338a odst. 3 OSŘ vylučuje použití §335 odst. 2 OSŘ bude nejdůležitější hledisko vzniku zástavního práva.

Dnem právní moci rozvrhového usnesení zanikají ze zákona všechna zástavní práva na nemovité věci bez ohledu na to, zda byla zajištěná pohledávka uhrazena z rozdělované podstaty nebo zda vůbec vyšla v průběhu řízení najevo. Zanikají všechna zástavní práva, tedy zástavní práva zřízená na základě smlouvy, na základě rozhodnutí soudu, soudního exekutora nebo správního orgánu nebo vzniklá ze zákona (§337h).⁶⁷ Tato skutečnost je také důvodem umožnění zástavnímu věřiteli uspokojení ze zástavy i v řízení, které není vedeno na jeho návrh. Pokud má bez ohledu na vůli věřitele zaniknout jeho zajištění, musí mít možnost dosáhnout ze zanikající zástavy uspokojení. Proto zákon v této situaci nevyžaduje po zástavním věřiteli ani exekuční titul, ani

⁶⁶ VYMAZAL, L. *Rizika uspokojení zástavního věřitele v exekuci prodejem nemovitosti*, Právní rádce 2007, č. 10

⁶⁷ DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád I, II Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009 s. 2559

nepodmiňuje přihlášku do řízení splatností pohledávky (zákon naopak vytváří fikci jakéhosi procesního "zesplatnění" pohledávek).⁶⁸

3.4.6. Shrnutí rozdílů mezi exekucí prodejem zástavy a exekucí prodejem nemovité věci

Pokud je konaná exekuce prodejem nemovité věci, exekučním titulem může být rozsudek na plnění (ev. jiný exekuční titul). V případě dražby nemovitých věcí smí jakýkoliv věřitel s vykonatelnou pohledávkou nebo zástavní věřitel přihlásit do řízení a uspokojit se z výtěžku zpeněžení.

Pokud je konaná exekuce prodejem zastavených nemovitých věcí, exekučním titulem může být pouze usnesení o nařízení prodeje zástavy. V případě dražby nemovitých věcí přihlásit své pohledávky mohou pouze věřitelé s pohledávkou zajištěnou předmětem dražby. Ostatní věřitelé nikoliv.

3.4.7. Zpeněžení zástavy proti vůli zástavního věřitele

Za problematický aspekt české právní úpravy výkonu zástavního práva jsou považované situace, kdy je na zastavenou nemovitou věc vedena exekuce nebo výkon rozhodnutí na návrh třetí osoby odlišné od zástavního věřitele. I tahle třetí osoba, byť se jedná o obecného věřitele, je oprávněna navrhnout výkon rozhodnutí nebo exekutor může vést exekuci prodejem nemovité věci. Zástavní věřitel nemá možnost tomu nijak zabránit a je nucen přihlásit svou pohledávku do dražby. Zástavní věřitel je tak zbaven možnosti rozhodnout o tom, kdy proces uspokojení ze zástavy zahájit, a kterým z alternativních způsobů uspokojení ze zástavy postupovat. Je to přitom zástavní věřitel, na koho byl zástavním právem přenesen ekonomický obsah vlastnictví k zástavě a kdo má k zástavě (resp. k výnosu jejího zpeněžení) silnější právo než kterýkoliv z pozdějších zástavních věřitelů, nezajištěných věřitelů či zástavní dlužník.⁶⁹ V případě soudního prodeje nemovité věci pak absence přihlášky způsobuje zánik zástavního práva.

Částečnou nápravu přináší NOZ v ustanovení § 1375, když v případě zatížení věci více zástavními právy sice připouští výkon zástavního práva zástavním věřitelem

⁶⁸ VYMAZAL, L. *Rizika uspokojení zástavního věřitele v exekuci prodejem nemovitosti*, Právní rádce 2007, č. 10

⁶⁹ RICHTER, T. *Zástavní právo k podniku z pohledu teorie a praxe dluhového financování*. Právní rozhledy, 2004, č. 3, str. 94.

s horším pořadím, ale na nabyvatele přechází zástava zatížená zástavními právy těch zástavních věřitelů, jejichž právo na uspokojení předchází jeho pořadí. NOZ nicméně nijak neřeší vztah mezi věřiteli zajištěnými a obecnými. Exekutor vymáhající pohledávku obecného věřitele tak může přistoupit ke zpeněžení zastavené nemovité věci. Vázán je pouze zásadou přiměřenosti, takže při absenci jiného majetku dlužníka může dojít ke zpeněžení zástavy i pro, poměru k pohledávce zástavního věřitele, bagatelní pohledávku. Novela č. 396/2012 Sb. částečně odstranila výše popsany vznikající problém blokace prodeje nemovité věci exekutorem, který postihl nemovitou věc exekucí jako první v pořadí.

Vhodnější se mně jeví taková úprava, kdy ke zpeněžení zástavy obecným věřitelem nebo zástavním věřitelem s horším pořadím je možné přistoupit pouze se souhlasem zástavního věřitele, který je první v pořadí

3.5. Soudcovské zástavní právo na nemovitých věcech a exekutorské zástavní právo na nemovitých věcech

V rámci výkladu o zástavním právu jako zajišťovacího prostředku a exekucí resp. vykonávacím řízení je nutné pojednat i o soudcovském a exekutorském zástavním právu na nemovitých věcech. Soudcovské zástavní právo je upraveno v ustanovení §338b a násl OSŘ. Exekutorské zástavní právo bylo zavedeno novelou exekučního řádu č. 281/2009 Sb. s účinností od 1. listopadu 2009. Právní úprava je obsažena v ustanovení § 69a EŘ s tím, že nestanoví-li exekuční řád jinak použijí se na exekuci zřízením exekutorského zástavního práva na nemovitých věcech přiměřeně ustanovení občanského soudního řádu upravující výkon rozhodnutí zřízením soudcovského zástavního práva na nemovitých věcech.

3.5.1. Smysl a účel

Zřízení soudcovského a exekutorského zástavního práva na nemovitých věcech je způsob výkonu rozhodnutí (exekuce), který se svou povahou liší od ostatních. Nesměruje totiž bezprostředně ke zpeněžení majetku povinného za účelem uspokojení pohledávky oprávněného, jak je charakteristické pro ostatní způsoby, ale pouze posilují postavení oprávněného zřízením zajištění. Nejde tedy o způsob výkonu rozhodnutí (exekuce), který by směřoval přímo k uspokojení pohledávky oprávněného, ale jedná se

o zajištění vymáhané pohledávky.⁷⁰ Lze tak zřízení exekutorského zástavního práva považovat spíše za způsob vzniku zástavního práva.⁷¹ Ovšem zvláštností v tomto případě je to, že se takto zástavním právem zajišťuje již vykonatelná pohledávka podložená exekucním titulem, takže v tomto stadiu jde již o pendentní povinnost dlužníka uspokojit dluh věřitele. Do popředí se při tomto druhu zástavního práva dostává místo zajišťovací funkce, která u jiných druhů zástav je primární, funkce uhrazovací.⁷² Smyslem upřednostnění takového postupu před exekucí prodejem nemovité věci mohou být předvídané nesnáze, na které by zpeněžení v dané chvíli s ohledem na vývoj cen na trhu s nemovitými věcmi mohlo narazit.⁷³ Oprávněný tak dává přednost jistotě, že v případě zpeněžení nemovité věci zajištěné takto vzniklým zástavním právem bude mít postavení zajištěného věřitele a z toho plynoucí výhody. Chce-li oprávněný bezprostředně dosáhnout uspokojení své pohledávky po vzniku soudcovského nebo exekutorského zástavního práva, musí učinit další kroky vedoucí k uspokojení jeho pohledávky z výtěžku zpeněžení zástavy – tj. soudní výkon rozhodnutí (exekuci) prodejem zástavy podle ustanovení o výkonu rozhodnutí (exekuci) prodejem nemovité věci nebo veřejnou dražbou nedobrovolnou. Zřízením soudcovského (exekutorského) zástavního práva se oprávněný stává zajištěným věřitelem. Zástavní právo je zajišťovacím prostředkem věcné povahy a poskytuje tak zajištěnému věřiteli přednost (lepší pořadí) k uspokojení své pohledávky ze zástavy před obecnými věřiteli. Zajištěný věřitel, jehož zajištění vzniklo dříve má přednost (lepší pořadí) před věřitelem jehož zajištění vzniklo později. Proto je nezbytné určení okamžiku kdy zástavní právo vzniká.

⁷⁰ Důvodová zpráva k zák. č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

⁷¹ Exekutorské (resp. soudcovské zástavní právo) nesplňuje základní roli způsobů výkonu rozhodnutí, protože nevede k uspokojení oprávněného, nedochází k přímému poškození majetku povinného. Je proto třeba oprostít se od úvah inspirovaných systematickým zařazením jeho právní úpravy a důsledně respektovat jeho hmotně právní důsledky. V tomto smyslu vede zřízení soudcovského zástavního práva k zajištění existující pohledávky, jde tedy o jeden ze způsobů zřízení zástavního práva. Použité adjektivum „soudcovské“ jen dokládá, že k jeho vzniku vedlo rozhodnutí soudu. FIALA, J. *Hmotněprávní a procesněprávní aspekty soudcovského zástavního práva* [online]. MUNI, 2008. Dostupné na <http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/fiala.pdf>.

⁷² ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1–459. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008 s. 972

⁷³ WINTEROVÁ, A. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 6. aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2011, s. 563

3.5.2. Vznik exekutorského zástavního práva na nemovitých věcech

Proces vzniku exekutorského zástavního práva doznal změn novelou exekučního řádu zákonem č. 396/2012 Sb. účinné od 01. 01. 2013. Do účinnosti této novely se totiž při zápisu exekutorského zástavního práva postupovalo tak, že soudní exekutor zaslal exekuční příkaz katastrálnímu úřadu ihned po jeho vydání, protože pro určení pořadí byl rozhodný okamžik doručení katastrálnímu úřadu. Katastrální úřad však zápis provést nemohl, neboť exekutorské zástavní právo dosud nevzniklo (vzniklo až právní mocí rozhodnutí), proto vyznačil plombu a soudního exekutora vyzval k doložení pravomocného rozhodnutí.⁷⁴ Novela tento proces výrazně zjednodušila a exekutorské zástavní právo nově vzniká samotným doručením exekučního příkazu katastrálnímu úřadu, tedy ze zákona a pro pořadí exekutorského zástavního práva na nemovité věci je rozhodující den jeho vzniku. Exekuční řád nově stanoví, že exekutorské zástavní právo na nemovité věci, která je předmětem evidence v katastru nemovitostí, vzniká doručením exekučního příkazu o zřízení exekutorského zástavního práva příslušnému katastrálnímu úřadu. Ovšem účinek vzniku zástavního práva má exekuční příkaz jen tehdy, pokud nabude právní moci, proto exekutor zašle katastrálnímu úřadu vyrozumění o tom, že exekuční příkaz nabyl právní moci.⁷⁵ Vzniklo-li několik exekutorských zástavních práv ve stejný den, mají zástavní práva stejné pořadí. Pořadí exekutorského zástavního práva je rozhodné pro zařazení přihlášené pohledávky oprávněného při rozvrhu, pokud byla nemovitá věc prodána v jiné exekuci prodejem nemovité věci (§ 337 odst. 5 písm. d) OSŘ) a je také rozhodné pro oddělené uspokojení oprávněného jako zajištěného věřitele v insolvenčním řízení (§ 167 odst. 1 InsZ).⁷⁶

3.5.3. Vznik soudcovského zástavního práva na nemovitých věcech

Proces vzniku je upraven v ustanovení § 338b a násl. OSŘ. Postupuje se podle pravidel soudního výkonu rozhodnutí na návrh oprávněného. Pro nařízení výkonu rozhodnutí zřízením soudcovského zástavního práva je rozhodující stav v době zahájení řízení. Proto ani změny ve vlastnictví k nemovitým věcem po podání návrhu na nařízení výkonu rozhodnutí nemohou činit výkon rozhodnutí nepřipustným.⁷⁷ O tom, že byl

⁷⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 396/2012 Sb., k bodu 73 (§ 69a):

⁷⁵ KASÍKOVÁ, M. a kol., *Exekuční řád. Komentář. 3. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 447

⁷⁶ KASÍKOVÁ, M. a kol., *Exekuční řád. Komentář. 3. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 448

⁷⁷ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 20 Cdo 3747/2011, ze dne 31.1.2013

podán návrh na nařízení výkonu rozhodnutí zřízením soudcovského zástavního práva na nemovité věci, soud vyzoomí příslušný katastrální úřad, který zapíše poznámku. Rozhodný den pro pořadí soudcovského zástavního práva k nemovitým věcem je den zahájení řízení výkonu rozhodnutí tímto způsobem. Došlo-li několik návrhů ve stejný den, mají zástavní práva stejné pořadí. Samotné soudcovské zástavní právo na nemovité věci vzniká právní mocí rozhodnutí soudu o jeho zřízení. V tomto ohledu má tedy následný zápis do katastru nemovitostí z věcně-právního hlediska pouze deklaratorní účinky.

4. Postavení zajištěných věřitelů v insolvenčním řízení

Insolvenční řízení je zvláštním druhem soudního řízení, které řeší situace, při nichž porušení práv či nesplnění povinností není přiměřené postihnout obvyklými procesními prostředky. K nim patří především stav, při němž dlužník má dluhy vůči řadě věřitelů a není v jeho reálných možnostech, aby je všechny splnil.⁷⁸ Za insolvenční řízení se považuje řízení podle zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Předmět InsZ je vymezen jako řešení úpadku a hrozícího úpadku dlužníka soudním řízením některým ze stanovených způsobů tak, aby došlo k uspořádání majetkových vztahů k osobám dotčeným dlužníkovým úpadkem nebo hrozícím úpadkem a k co nejvyššímu a zásadně poměrnému uspokojení dlužníkových věřitelů.⁷⁹ Insolvenční řízení je právním prostředkem sloužícím pouze k řešení úpadku a za žádných okolností nesmí být použito k jiným cílům. Zejména je zcela vyloučeno, aby jej bylo využíváno k běžnému vymáhání peněžitých pohledávek, aniž by dlužník byl v úpadku.⁸⁰ O úpadku dlužníka rozhoduje insolvenční soud. Soud musí rozhodnout také o způsobu jeho řešení, které může spočívat v řešení sanačním (oddlužení, reorganizace) nebo řešení likvidačním (konkurs). Pokud nelze úpadek řešit některým ze sanačních způsobů, použije se vždy řešení likvidační.

Základním pojmem insolvenčního práva tak je úpadek a vymezení podmínek úpadku je zcela zásadní, protože insolvenční řízení v celém svém rozsahu lze vést pouze proti dlužníkovi, který se v úpadku nachází.⁸¹ Insolvenční zákon rozlišuje dvě skutkové podstaty úpadku v ustanovení § 3 InsZ. Jedná se o platební neschopnost⁸² a předlužení⁸³. Společným znakem obou forem úpadku je mnohost věřitelů – věřitelská pluralita. Má-li dlužník věřitele pouze jediného, s pohledávkou v jakékoliv výši, nemůže se nikdy jednat o úpadek ve smyslu insolvenčního zákona. Jediný věřitel může postupovat vůči dlužníku prostřednictvím civilního nalézacího řízení a po nabytí

⁷⁸ WINTEROVÁ, A. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 6. aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2011, s. 589

⁷⁹ §1 InsZ

⁸⁰ WINTEROVÁ, A. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 6. aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2011, s. 592

⁸¹ Ovšem insolvenční řízení samotné je zahájeno doručením insolvenčního návrhu soudu.

⁸² §3 odst 1 InsZ: Dlužník je v úpadku, jestliže má a) více věřitelů a b) peněžité závazky po dobu delší 30 dnů po lhůtě splatnosti a c) tyto závazky není schopen plnit. Odstavec 2 obsahuje vyvratitelné domněnky neschopnosti plnit peněžité závazky.

⁸³ §3 odst. 3 InsZ: O předlužení jde tehdy, má-li dlužník více věřitelů a souhrn jeho závazků převyšuje hodnotu jeho majetku.

exekučního titulu prostřednictvím nástrojů exekučního nebo vykonávacího řízení. V závislosti na velikosti pohledávky a majetkové situaci dlužníka dojde k uspokojení pohledávky v celém rozsahu nebo jen rozsahu částečného a následnému vyřazení dlužníka z ekonomického eventuálně i právního života.⁸⁴ Naproti tomu insolvenční právo upravuje kolektivní postup více věřitelů vůči jednomu dlužníku za situace kdy je zřejmé, že majetek dlužníka nebude postačovat k uspokojení všech pohledávek v celém rozsahu. Za takové situace je motivací každého věřitele postupovat co nejrychleji a nejbezohledněji za účelem uspokojení svého individuálního nároku, a to i v případě, kdy je zjevné, že většího uspokojení všech věřitelů by bylo dosaženo společným postupem. Individuální nekoordinovaný postup tak může vést k podstatným celospolečenským ztrátám.⁸⁵ Celý insolvenční systém je postaven na úvaze, že společenské náklady vymáhání pohledávek na dlužnících jsou nižší v případě, že toto vymáhání je organizováno a pojato s jistým nadhledem nad individuálními ekonomickými přáními a zájmy jednotlivých věřitelů.⁸⁶ Jeví se tak vhodné nahradit pravidla individuálního postupu jednotlivých věřitelů prostřednictvím civilního soudního řízení zvláštními pravidly insolvenčního řízení, které povedou k řešení úpadku dlužníka a k co nejvyššímu a zásadně poměrnému uspokojení dlužníkových věřitelů. Účelem tak je zabránit destrukci dlužníkovy majetku jako celku jak jednotlivými věřiteli (§ 109 InsZ), tak dlužníkem (§ 111 InsZ) a podporovat princip poměrného uspokojení všech věřitelů.

Podstatou insolvenčního řízení je tak společný zájem věřitelů, jemuž je nutno podřídit činnost všech subjektů insolvenčního řízení i ostatních osob na tomto řízení zúčastněných.⁸⁷ Společný zájem věřitelů InsZ vymezuje jako *zájem nadřazený jejich jednotlivým zájmům, je-li jeho cílem, aby zvolený způsob řešení úpadku byl pro ně spravedlivý a výnosnější než ostatní způsoby řešení úpadku; tím není dotčeno zákonem zaručené zvláštní postavení některých věřitelů.*⁸⁸

Uplatněním společného zájmu věřitelů tedy nesmí být dotčeno zákonem zaručené zvláštní postavení některých věřitelů. Těmito věřiteli insolvenční zákon rozumí zejména

⁸⁴ Myšleno především na právnické osoby podnikatele.

⁸⁵ RICHTER, T. *Insolvenční právo*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2008, s. 131

⁸⁶ SMRČKA L. *Filosofické aspekty vztahu insolvenčního a exekučního práva*. Komorní listy 2012 č. 1, s. 29

⁸⁷ HÁSOVÁ, J. MORAVEC, T. *Insolvenční řízení*. Vydání první. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 7

⁸⁸ §2 písm.j) InsZ

právě zajištěné věřitele (§ 204 odst. 1, § 298 odst. 1 InsZ), kteří mají právo na uspokojení z výtěžku zpeněžení zástavy. Z hlediska rozsahu této práce se budu věnovat pouze způsobu řešení úpadku likvidačním způsobem – tedy konkursem.

4.1. Stav insolvenční praxe v České republice

Již úvodu práce jsem zmínil některá data ohledně vymahatelnosti pohledávek v insolvenčním řízení. Podle mezinárodních srovnávacích údajů shromažďovaných The World Bank a International Finance Corporation⁸⁹ pro rok 2014 je průměrná výnosnost řešeného úpadku pro věřitele v České republice 65 centů na dolar, neboli pohledávky přihlášených věřitelů jsou uspokojovány průměrně z 65%. Data nerozlišují mezi zajištěnými a nezajištěnými věřiteli, ale již na první pohled je zřejmé, že tohle číslo je v porovnání se skutečností astronomické. Důsledkem tohoto nereálného čísla je pochybný způsob získávání údajů. Podle dostupných informací jsou údaje získávány anketním způsobem kdy experti z oblasti insolvenčního práva odpovídají na konkrétní dotazy týkajícího se modelového příkladu insolvenčního řízení. Údaje tedy nevypovídají nic o sumě insolvenčních procesů v dané zemi, ale o předpokládaném výsledku v jednom sice myšleném, ale konkrétním případě.⁹⁰ Tyhle údaje lze tedy považovat přinejmenším za velice problematické. Zajímavostí je, že z těchto údajů vychází český zákonodárce při hodnocení účinnosti insolvenčního zákona, jak vyplývá například z důvodové zprávy k zákonu č. 294/2013 Sb.⁹¹

Za mnohem přesnější údaje považuji data publikovaná týmem Výzkum insolvence. Bylo zkoumáno celkem 962 případů insolvenčních řízení zahájených po 1. lednu 2008 s podniky a podnikatelskými subjekty. Jde o taková řízení, ve kterých buď došlo k jejich ukončení některým ze způsobů, které popisuje insolvenční zákon, nebo byla soudem schválena závěrečná zpráva insolvenčního správce. Pouze 369 případů se dostalo až do fáze vyhlášení úpadku. Celkem 593 případů bylo tedy ukončeno ještě před vyhlášením úpadku. Z toho 216 návrhů bylo zamítnuto podle § 144 InsZ pro nedostatek majetku dlužníka, dalších 58 případů zastaveno na základě § 108 InsZ, tedy že soud požadoval po věřitelích zaplacení zálohy řízení a žádný z věřitelů tuto zálohu nesložil. Souhlasím s výkladem, že ani zde žádný majetek dlužníka neexistuje, čehož si jsou

⁸⁹ <http://www.doingbusiness.org/data/exploreconomies/czech-republic#resolving-insolvency>

⁹⁰ KISLINGEROVÁ, E., RICHTER, T., SMRČKA, LUBOŠ., a kol. *Insolvenční praxe v České republice. V období 2008-2013*. 1. vydání. Praha : C.H. Beck, s. 15

⁹¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 294/2013 Sb str. 47

věřitelé vědomi. Proto nechtají riskovat ztrátu zálohy.⁹² To znamená, že celkem asi 45 procent insolvenčních návrhů směřovaných proti podnikům a podnikatelským osobám končí zjištěním, že zde není žádný relevantní majetek. Podle výsledků týmu však ani to ještě nepopisuje dostatečně realitu v České republice. Úpadek byl vyhlášen ve 369 případech. Z tohoto počtu však ve 199 případech nebyli uspokojeni věřitelé vůbec, to znamená, že jim nebylo v 54 procentech úpadků vyplaceno naprosto nic. Jinými slovy můžeme říci, že v pouhých 170 případech (ze zkoumaného vzorku 960 případů pozn. autor) insolvenčních řízení byl nalezen majetek a tento majetek pokryl nejen náklady řízení a pohledávky za majetkovou podstatou a pohledávky jim na roveň postavené, ale také umožnil vyplatit alespoň nějaké peníze věřitelům.⁹³ Věřitelé s nezajištěnými pohledávkami se domohli v insolvenčním řízení pouze 3,5 % objemu svých uznaných pohledávek. Z hlediska tématu této práce je nejdůležitější zjištění, že zajištění věřitelé byli ve zkoumaném vzorku uspokojeni pouze z 22,9 %. Tohle zjištění je velice překvapivé vzhledem k postavení zajištěných věřitelů, které je v insolvenčním řízení do značné míry privilegované. Důvody tak nízkého výsledku zřejmě nebudou spočívat v právní úpravě, ale spíše v ekonomické situaci. Hlavní faktory jsou spatřovány v⁹⁴: a) krize – v podstatě po celou dobu plné funkčnosti InsZ probíhá ekonomická recese a s ní spojený pokles cen aktiv, což se v plné míře týká i nejobvyklejšího způsobu zajištění dluhu – zástavy nemovité věci. Tato krize se navíc v čase prohlubuje, což vede k efektu nedostatečného zajištění úvěru. A za b) převis nabídky – soustavně rostoucí počet úpadků podnikatelských subjektů vede k převisu nabídky zástav, přičemž poptávka je vinou recese chabá.

Přes ekonomické aspekty insolvenčního řízení, které jsou mnohdy mnohem důležitější než aspekty právní, bude se tato práce zabývat právní problematikou. Lze v této souvislosti připomenout v úvodní kapitole zmíněný závěr K. Eliáše⁹⁵, že žádná procesní pravidla nezajistí dlužníkovu solventnost. V době psaní této práce byl text insolvenčního zákona dotčen rozsáhlou revizní novelou provedenou zákonem č. 294/2013 Sb. s účinností od 1.1.2014, tedy shodně s komplexní rekodifikací

⁹² SMRČKA, L.,: <http://www.vyzkuminsolvence.cz/databaze-vyzkumu/2-vlna/tiskova-zprava-tymu-vyzkum-insolvence-ke-zverejneni-udaju-z-druhe-vlny-vyzkumu.html>

⁹³ KISLINGEROVÁ, E.: tamtéž

⁹⁴ KISLINGEROVÁ, E., RICHTER, T., SMRČKA, LUBOŠ., a kol. *Insolvenční praxe v České republice. V období 2008-2013. 1. vydání.* Praha : C.H. Beck, s. 26

⁹⁵ ELIÁŠ, K., a kol. *Kurs obchodního práva: obchodní závazky.* 4. vyd. Praha: : C. H. Beck, 2007. s.126

soukromého práva. Ambicí revizní novely je být odpovídající reakcí na komplexní posouzení kladů a záporů nového úpadkového práva a podpoření pozitivních účinků a potlačení negativních účinků (interpretací), které se od původního legislativního záměru odchýlily.⁹⁶ Dochází jak k legislativnímu zakotvení některých závěrů judikatury, tak k potlačení jiných závěrů soudních rozhodnutí. Novela má samozřejmě dopad i na postavení zajištěných věřitelů. Za zajímavost považuji skutečnost, že zákonodárce neprovedl v případě InsZ terminologické sladění s NOZ. V případě jiných procesních předpisů se tak přitom stalo (OSŘ, EŘ). Přesto budu v dalším textu užívat terminologii NOZ.

4.2. Vztah exekučního a insolvenčního řízení

Ke zpeněžení zástavy může dojít jak v rámci exekučního tak i insolvenčního řízení. Proto je nutné vymezit vztah mezi těmito řízeními. Vztah exekučního a insolvenčního řízení byl obecně nastíněn v předcházející kapitole. Exekuční řízení upravuje v zásadě individuální postup oprávněného věřitele navazující na nalézací řízení a získání exekučního titulu proti povinnému dlužníkovi, který neplní dobrovolně, ale který je solventní. Mnohost věřitelů ani výše jejich pohledávek zde nehraje roli, dokud je dlužník schopen své závazky splnit. Pro pořadí obecných věřitelů je rozhodující okamžik zahájení exekučního řízení. Zajištěný věřitel je oprávněn, v závislosti na získaném exekučním titulu, uspokojit se ze zpeněžení předmětu zajištění nebo z ostatního majetku dlužníka. Naproti tomu insolvenční řízení upravuje postup uplatňování pohledávek věřitelů proti dlužníkovi, který je v úpadku a za podmínky plurality věřitelů. Proto insolvenční řízení je zvláštním řízením a jeho právní úprava správy a zajištění dlužníkovy majetku musí mít jednoznačnou přednost před právní úpravou správy a zajištění dlužníkovy majetku v individuální exekuci. Účel obou řízení je však podobný - dosažení uspokojení pohledávek věřitelů.

4.2.1. Účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení na exekuční řízení

Insolvenční řízení je zahájeno dnem, kdy insolvenční návrh dojde věcně příslušnému soudu.⁹⁷ Se zahájením insolvenčního řízení zákon spojuje řadu

⁹⁶ Důvodová zpráva k z. č. 294/2013 Sb.

⁹⁷ § 101 odst. 1 InsZ.: Zahájení insolvenčního řízení insolvenční soud oznámí vyhláškou, kterou zveřejní nejpozději do dvou hodin poté, co mu došel insolvenční návrh. Povinnost insolvenčního soudu zveřejnit

významných účinků (§109 a násl. InsZ). Především pohledávky a jiná práva týkající se majetkové podstaty nemohou být uplatněny žalobou, lze-li je uplatnit přihláškou (řízení o žalobě podané věřitelem po zahájení insolvenčního řízení soud zastaví po právní moci rozhodnutí o úpadku, je-li předmětem žaloby pohledávka, kterou věřitel mohl přihlásit do insolvenčního řízení). Insolvenční řízení je ve vztahu k řízení exekučnímu zvláštním režimem a uspokojení pohledávky v insolvenčním řízení by mělo mít před exekucí přednost. Jedním z principů insolvenčního řízení je, že rozhodnutí o majetkové podstatě a nárocích na ni má být v co největší míře koncentrováno před insolvenční soud. Ve smyslu zásad insolvenčního řízení jsou věřitelé povinni zdržet se jednání směřujícího k uspokojení jejich pohledávek mimo insolvenční řízení, ledaže by to připouštěl zákon.⁹⁸

Pro vztah exekučního a insolvenčního řízení platí pravidlo vyjádřené v ustanovení § 109 odst.1 písm c) InsZ, podle kterého lze od okamžiku zahájení insolvenčního řízení výkon rozhodnutí či exekuci, která by postihovala majetek ve vlastnictví dlužníka, jakož i jiný majetek, který náleží do majetkové podstaty nařídít nebo zahájit, nelze je však provést. Pro zajištěné věřitele platí pravidlo v ustanovení § 109 odst.1 písm b) ohledně práva na uspokojení ze zajištění, které se týká majetku ve vlastnictví dlužníka nebo majetku náležejícího do majetkové podstaty. Toto právo lze uplatnit a nově nabýt jen za podmínek stanovených InsZ. Zahájení insolvenčního řízení proti dlužníkovi tak má na postavení obecných i zajištěných věřitelů významný dopad. Věřitel tak může nadále uplatňovat svou pohledávku vůči dlužníkovi pouze podle pravidel insolvenčního zákona.

Účelem spojení těchto účinků již se samotným zahájením insolvenčního řízení – tedy s pouhým podáním insolvenčního návrhu⁹⁹ - je ochrana majetku patřícího do majetkové podstaty dlužníka a zabránění uspokojení pohledávky věřitele na úkor ostatních věřitelů. Důvodem úpravy je tedy řešení problému naznačeného výše - za takové situace je motivací každého věřitele postupovat co nejrychleji a nejbezohledněji za účelem uspokojení svého individuálního nároku, a to i v případě, že by bylo zjevné, že většího uspokojení všech věřitelů by bylo dosaženo společným postupem. A to i přesto, že samotné podání insolvenčního návrhu neznamena, že dlužník je v úpadku.

vyhláškou různé údaje, stanovená v tomto zákoně, je splněna zveřejněním příslušné písemnosti v insolvenčním rejstříku (§ 71 odst. 3 InsZ).

⁹⁸ HÁSOVÁ J. Vztah exekučního a insolvenčního řízení.. Komorní listy 2012 č 1.s. 15

⁹⁹Ustanovení § 97 odst. 1 InsZ

Lze se setkat s kritikou tohoto pravidla poukazující na snadnou zneužitelnost tohoto institutu, neboť umožňuje dlužníkovi oddalovat nařízenou exekuci účelovým podáním insolvenčního návrhu skrz spřízněné věřitele nebo dlužníkem samotným, i když dlužník v úpadku není a návrh na prohlášení úpadku bude následně zamítnut či odmítnut.¹⁰⁰ Samotné podání návrhu nicméně vede k přerušení exekučního řízení do doby pravomocného skončení insolvenčního řízení. Toto rozhodnutí navíc může tento „spřízněný“ věřitel oddalovat, například nepřipojením povinných příloh¹⁰¹ nebo podáním odvolání proti rozhodnutí o odmítnutí.¹⁰²

Novela InsZ zákonem č. 334/2012 Sb. umožnila obranu proti výše naznačenému postupu. Podle důvodové zprávy k této novele v některých případech se vyskytují pokusy zneužít transparentnosti insolvenčního řízení a účinků spojených s jeho zahájením k poškození zájmů třetích osob nebo dlužníka. Přitom může jít jak o záměr sledovaný dlužníkem (blokace exekučních řízení insolvenčními návrhy, jež nejsou míněny vážně), tak o záměr sledovaný jiným insolvenčním navrhovatelem. Jedním z opatření, jež mají přispět k efektivnímu zásahu soudu proti takovým postupům, je rozšíření pravomocí insolvenčního soudu při vydávání předběžných opatření. Podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. b) InsZ může insolvenční soud omezit z důvodů hodných zvláštního zřetele způsobem stanoveným v předběžném opatření některý z účinků spojených se zahájením insolvenčního řízení uvedených v § 109 odst. 1 písm. b) a c), neodporuje-li to společnému zájmu věřitelů. Tím se tedy soudu otevírá možnost např. povolit v insolvenci dokončení exekuce (s omezením nastaveným tak, aby například výtěžek dosaženého zpeněžení majetku byl po dobu probíhajícího insolvenčního řízení k dispozici v tomto řízení). Obdobně je možné, aby věřitel nabytí zajištění, popř. se domáhal uspokojení ze zajištění mimo InsZ, ač je zahájeno insolvenční řízení.¹⁰³ Tento postup však platí pouze pro období do rozhodnutí o insolvenčním návrhu.

Revizní novela č. 294/2013 Sb upřesnila rozdíl mezi nařízením a prováděním (které je po zahájení insolvenčního zásadně nepřípustné) exekuce negativním způsobem

¹⁰⁰TUŠILOVÁ B., VAVŘINA J.: *Problémy právní úpravy vztahu exekuce a insolvenčního řízení*, Právní rozhledy, 2012, č. 3, s. 100

¹⁰¹V takovém případě má soud povinnost věřitele vyzvat k doplnění návrhu §128 odst.2 InsZ

¹⁰² Ustanovení §128 odst.4 InsZ

¹⁰³ HAVEL, B. RUTAR, R., *Novela insolvenčního zákona a její vliv na exekuci..* Komorní listy 2012 č 1.s. 23

tak, že úkonem, jímž se provádí výkon rozhodnutí nebo exekuce, není úkon učiněný k zajištění dlužníkovy majetku pro účely jeho postižení takovým výkonem rozhodnutí nebo exekucí (109 odst. 2 InsZ). Soudní exekutor tedy smí vydávat exekuční příkazy, na základě kterých exekuce sice nemůže být provedena, ale je zachováno pořadí pro případ, že by překážka v podobě trvajícího insolvenčního řízení později odpadla. Soudní exekutor tedy smí podnikat kroky v rámci exekučního řízení a může od povinného přijmout plnění podle exekučního titulu, nikoliv však provést exekuci, tj. plnění předat či vyplatit oprávněnému.¹⁰⁴ Smysl navržené změny lze demonstrovat na příkladu výkonu rozhodnutí (exekuce) srážkami ze mzdy nebo jiného příjmu povinného – dlužníka. Od okamžiku zahájení řízení do rozhodnutí o způsobu řešení úpadku dlužníka lze v takovém případě (coby součást úkonů spojených s nařízením výkonu rozhodnutí) nadále provádět srážky z dlužníkovy mzdy, tyto prostředky však nelze vyplatit oprávněnému (v tomto ohledu by již šlo o provedení výkonu rozhodnutí).¹⁰⁵ Jedná-li se o exekuci prováděnou prodejem nemovité věci povinného a insolvenční řízení je zahájeno před právní mocí usnesení o příklepu, usnesení o příklepu již právní moci nenabude, a nemůže tak dojít ke změně vlastníka nemovité věci, i kdyby bylo doplaceno nejvyšší podání. Jestliže usnesení o příklepu nabylo právní moci před zahájením insolvenčního řízení, je vydražitel povinen doplatit nejvyšší podání. Výtěžek je vydán insolvenčnímu správci. Pokud dojde k zahájení insolvenčního řízení za situace, kdy je nařízeno rozvrhové jednání, je nutno přistoupit k odročení jednání. Vydání rozvrhového usnesení je poslední fází exekuce prováděné prodejem nemovité věci povinného. Rozvrhové řízení, jehož součástí je rovněž rozvrhové jednání, bezprostředně směřuje k dokončení exekuce, a je tak v rozporu se zákazem provedení exekuce.¹⁰⁶

Revizní novelou provedenou zákonem č. 294/2013 Sb. insolvenčnímu soudu byla rovněž svěřena pravomoc odklidit rozhodnutí nebo opatření vydaná nebo přijatá při provádění výkonu rozhodnutí nebo exekuce v rozporu s omezením podle § 109 odst. 1 písm. c) nebo zakázat přijetí takových rozhodnutí nebo opatření (§ 109 odst. 6 InsZ). Jak vyplývá z textu ustanovení, tato nová pravomoc soudu se vztahuje pouze na takové účinky, které nastaly v rozporu s ustanovením § 109 odst. 1 písm. c) InsZ.

¹⁰⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 25 Cdo 4802/2008, ze dne 30. listopadu 2010

¹⁰⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 294/2013 Sb str.126

¹⁰⁶ BLAŽEJ, P., *Souběh insolventního řízení a exekuce*. Komorní listy 2012 č 1.s.26

4.2.2. Účinky rozhodnutí o úpadku na exekuční řízení

Výše popsané účinky jsou spojeny již se samotným zahájením insolvenčního řízení. V případě, že je v insolvenčním řízení rozhodnuto o úpadku dlužníka zákon stanoví, že okamžikem zveřejnění rozhodnutí o úpadku v insolvenčním rejstříku nelze nařízené exekuce nejen provést, ale ani nové nařizovat (§ 140e InsZ). Rovněž nelze zahájit soudní a rozhodčí řízení o pohledávkách a jiných právech týkajících se majetkové podstaty, které mají být v insolvenčním řízení uplatněny přihláškou (§140c InsZ). Probíhající soudní a rozhodčí řízení se přerušují (§ 140a InsZ).

V takovém případě je exekutor povinen do majetkové podstaty vydat insolvenčnímu správci všechny věci a práva, které exekutor zajistil. Svou pohledávku na nákladech exekuce pak exekutor přihlásí jako věřitel do insolvenčního řízení.¹⁰⁷

4.3. Vztah insolvenčního řízení a veřejných dražeb

Zahájení insolvenčního řízení má podobný dopad i na veřejné dražby. Podle ustanovení §22 odst.1 písm.e.) ZVD bylo-li zahájeno insolvenční řízení, nebo byl-li předmět dražby nebo jeho část zahrnut do majetkové podstaty podle insolvenčního zákona, není-li návrhovátelem insolvenční správce, je dražebník povinen upustit od dobrovolné dražby nejpozději do jejího zahájení. Totéž platí i pro dražby nedobrovolné (§ 46 písm. f ZVD).

4.4. Zajištěný věřitel v insolvenčním řízení

Institut zajištěného věřitele lze považovat za jeden z pilířů insolvenčního práva. Oproti původní úpravě insolvenčního práva v zákoně č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání došlo k výraznému posílení postavení zajištěného věřitele. Tohle postavení je do značné míry privilegované z hlediska jejich vlivu na průběh řízení a také v rozsahu uspokojení jejich pohledávek, ale především z důvodu, že na ně nedopadá pravidlo zásady *par conditio creditorum* (pari passu), které je ve své podstatě vyjádřeno v ustanovení § 1 písm. a) a ustanovení § 5 písm. b) InsZ. o zásadně poměrném uspokojení věřitelů z výnosu zpeněžení majetkové podstaty.

Je obvyklé, že téměř vždy je veškerý významnější majetek insolvenčních dlužníků předmětem zástavy nebo jiného druhu zajištění. Tento stav je výrazem logické

¹⁰⁷Usnesení Nejvyššího soudu České republiky sp.zn. 20 Cdo 3845/2011, ze dne 24.1.2012

snahy dlužníka odvrátit svůj úpadek prostřednictvím úvěrového financování.¹⁰⁸ Toto financování je povětšinou poskytováno bankovními institucemi, které za poskytnutí úvěru požadují zástavu nebo jiné zajištění majetku ve prospěch věřitele. Významná část majetku dlužníka je tak zajištěna ve prospěch věřitelů.

Zajištěného věřitele vymezuje zákon v ustanovení §2 písm g) InsZ jako *věřitele, jehož pohledávka je zajištěna majetkem, který náleží do majetkové podstaty, a to jen zástavním právem, zadržovacím právem, omezením převodu nemovitosti, zajišťovacím převodem práva nebo postoupením pohledávky k zajištění anebo obdobným právem podle zahraniční právní úpravy*. Tento výčet zajišťovacích prostředků je taxativní.¹⁰⁹ Taxativnost zajišťovacích prostředků byla zdůrazněna novelou InsZ č. 294/2013 účinnou od 1. 1. 2014, která v ustanovení § 2 písm. g) za slova „a to“ vkládá slovo „jen“. Cílem změny je potvrdit, že výčet přednostně uspokojovaných zajištění v tomto ustanovení je výčtem taxativním, bez zřetele k tomu, že vnitrostátní úprava zná nebo bude znát i jiné typy zajištění, jež ovšem podle své povahy právo přednosti nezasluhují (a jejich prosazení v insolvenčním řízení by naopak smysluplné řešení dlužníkovu úpadku mařilo).¹¹⁰

Věřitele zajištěné jinými zajišťovacími prostředky než vyjmenovanými v ustanovení § 2 písm. g) nelze považovat za zajištěné věřitele ve smyslu insolvenčního zákona a jejich pohledávky budou uspokojeny podle pravidel platících pro obecné věřitele. Například dohoda o srážkách ze mzdy, která je v novém občanském zákoníku výslovně považována za zajištění (§ 2045 a násl. NOZ). Dohoda o srážkách ze mzdy se svou povahou spíše blíží utvrzení a její masové použití by mohlo negativně ovlivnit využitelnost oddlužení formou splátkového kalendáře. Jelikož je nicméně taková dohoda zajištěním podle hmotného práva, rozšiřují se blokační účinky § 109 odst. 1 písm. b) i na ni tak, aby nemohlo dojít k tomu, že věřitel, který nebude podle insolvenčního zákona věřitelem zajištěným, své zajištění přesto prosadí.¹¹¹ Zajištěný věřitel ve smyslu insolvenčního práva tak není shodný se zajištěným věřitelem ve smyslu hmotného práva.

¹⁰⁸ SIGMUND A. *Zpeněžení zástavy v insolvenční – víceotázek než odpovědí*. Bulletin advokacie.2012.č. 6

¹⁰⁹ Ovšem vzhledem k odkazu na *obdobná práva podle zahraniční právní úpravy* může být tahle kategorie značně široká.

¹¹⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 294/2013 bod 1 a 2

¹¹¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 294/2013 bod 1 a 2

Postavení zajištěného věřitele rovněž nenáleží věřiteli, jehož pohledávka je zajištěna majetkem třetí osoby, tedy majetkem, který nenáleží do majetkové podstaty insolvenčního dlužníka - podle ustanovení § 183 odst. 1 InsZ přihláškou pohledávky, kterou zajišťují věci, práva pohledávky nebo jiné majetkové hodnoty třetích osob, není dotčeno právo věřitele domáhat se uspokojení pohledávky z tohoto zajištění. Takový věřitel má možnost realizovat předmětné zajištění mimo insolvenční řízení¹¹² a do insolvenčního řízení nemusí vůbec vstupovat. Pokud věřitel pohledávku přihlásí, vstupují třetí osoby v rozsahu uspokojení pohledávky do řízení na jeho místo. Aby byla zajištěna ochrana třetích osob mající regresní nárok za dlužníkem v případech, kdy věřitel svou pohledávku nepřihlásí, mohou pohledávku, která by jim proti dlužníku vznikla uspokojením věřitele, přihlásit jako pohledávku podmíněnou.

4.5. Uplatňování pohledávek zajištěných věřitelů

4.5.1. Přihlašování pohledávek

Přihláška pohledávky je procesní úkon, kterým věřitel uplatňuje uspokojení svých práv v insolvenčním řízení (§2 písm.h) InsZ). Přihlášení pohledávky je nezbytnou podmínkou pro to, aby mohla být uspokojena v insolvenčním řízení. Z tohoto pravidla existují výjimky pro určité druhy pohledávek - pohledávky za majetkovou podstatou, pohledávky jim na roveň postavených. Přihlásit je nutné i pohledávky, které již byly uplatněny u soudu, jakož i pohledávky vykonatelné včetně těch, které jsou vymáhány výkonem rozhodnutí nebo exekucí.

Není-li zahájené insolvenční řízení ukončeno jinak a je-li osvědčením nebo dokazováním zjištěno, že dlužník je v úpadku, vydá insolvenční soud rozhodnutí o úpadku (§136 InsZ). Ve výroku soud mj. určí insolvenčního správce, vyzve věřitele k přihlášení pohledávek a určí místo a termín konání schůze věřitelů a přezkumného jednání. Dále vyzve, aby věřitelé insolvenčnímu správci neprodleně sdělili, jaká zajišťovací práva uplatní na dlužnickových věcech, právech, pohledávkách nebo jiných majetkových hodnotách. Novelou zákonem č. 294/2013 Sb. bylo ustanovení doplněno tak, že součástí výzvy je poučení, že jinak mohou zajištění věřitelé odpovídat za škodu nebo jinou újmu vzniklou tím, že do majetkové podstaty nebude včas sepsán majetek

¹¹² Výjimka z obecné zásady insolvenčního řízení zakotvené v § 5 písm. d) InsZ, podle které jsou věřitelé povinni se zdržet jednání směřujícího k uspokojení jejich pohledávek mimo insolvenční řízení

dlužníka sloužící k zajištění, nebo tím, že nebudou včas zjištěna zajišťovací práva. Sankcí za nesdělení tak pouze je případná povinnost náhradě škody nikoliv sankce nepřihlížení k zajištění.¹¹³ Tahle povinnost se ovšem nevztahuje na zajišťovací práva zřejmá z veřejného seznamu – tedy například na zástavní právo k nemovité věci evidované v katastru nemovitostí. Zajištění věřitelé tak své zajištění uplatňují v přihlášce pohledávky ve lhůtách podle ustanovení § 136 InsZ.

Jedná-li se o pohledávku, kterou je nutné uplatňovat přihláškou, je nutné ji uplatnit ve lhůtě u insolvenčního soudu, a to kdykoliv od zahájení insolvenčního řízení až do uplynutí lhůty stanovené rozhodnutím o úpadku. Tahle lhůta činí 2 měsíce od rozhodnutí o úpadku (§ 136 odst. 2 písm.d InsZ).¹¹⁴ K přihláškám, které jsou podány později, insolvenční soud nepřihlíží a takto uplatněné pohledávky se v insolvenčním řízení neuspokojují. O těchto následcích musí být věřitelé poučeni.

Přihlášku pohledávky lze podat pouze na standardizovaném formuláři. Náležitosti formuláře stanoví vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 311/2007 Sb. o jednacím řádu pro insolvenční řízení a kterou se provádějí některá ustanovení insolvenčního zákona. Náležitosti přihlášky pohledávky upravuje v ustanovení § 21. Formulář je bezplatně dostupný na internetové stránce Ministerstva spravedlnosti www.justice.cz.

Zajištění věřitelé uplatňují své pohledávky přihláškou pohledávky, v níž se musí dovolat svého zajištění, uvést okolnosti, které je osvědčují, a připojit listiny, které se toho týkají (§ 166 InsZ). Aby byl věřitel posuzován jako zajištěný věřitel a měl i odpovídající práva, musí v přihlášce uvést, že uplatňuje právo na uspokojení své pohledávky ze zajištění a označit druh zajištění a dobu jeho vzniku, nestane-li se tak, má se za to, že právo na uspokojení přihlašované pohledávky ze zajištění v insolvenčním řízení uplatněno nebylo.

Povinnost dovolat se zajištění přihláškou platí i tehdy, jde-li o věřitele zajištěné majetkem insolvenčního dlužníka, který je odlišný od obligačního dlužníka. Tedy věřitelé, kteří mají hlavní pohledávku vůči jinému subjektu, která je pouze zajištěna majetkem insolvenčního dlužníka. V případě zástavního práva jsou věřitel s

¹¹³ Podobně rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2011, sp. zn. 29 NSČR 21/2011 a rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2012, sp. zn. 29 NSČR 16/201

¹¹⁴ Je-li s rozhodnutím o úpadku spojeno rozhodnutí o povolení oddlužení, činí lhůta k přihlášení pohledávek 30 dnů. (§136 odst.3 InsZ)

insolvenčním dlužníkem ve vztahu zástavního věřitele a zástavního dlužníka. Zástavní věřitel může v tomto případě svoji pohledávku v insolvenčním řízení uspokojit pouze z majetku poskytnutého k zajištění.¹¹⁵ Pokud zajištěný věřitel do insolvenčního řízení přihlášku pohledávky nepodá, nebo pokud ji podá, ale nedovolá se v ní svého zajištění, zajištění jeho pohledávky zpeněžením zanikne (§ 167 odst. 4 InsZ).

Zajímavá situace může nastat v případech, kdy věřitelova pohledávka je zajištěna majetkem třetí osoby a věřitel tedy přihlásí svou pohledávku jako nezajištěnou, ovšem poté co soud rozhodne o úpadku a po uplynutí lhůty pro podání přihlášek a uplatnění zajištění, dlužník nabude tento majetek, který je předmětem zajištění. K takové situaci může dojít například nabytím dědictví. Věřitel už nemůže svou přihlášku doplnit o uplatnění zajištění. V takovém případě tedy zajištěný věřitel, který zajištěnou pohledávku včas a řádně přihlásil do insolvenčního řízení jako osobní dlužníkům věřitel, aniž se dovolal zajištění, uplatní právo na uspokojení pohledávky ze zajištění samostatným podáním (doplněním přihlášky) až po uplynutí lhůty stanovené insolvenčním zákonem ke změně pořadí pohledávky, insolvenční soud by měl opožděně přihlášené pořadí pohledávky odmítnout podle § 185 věty první InsZ. Zajištěná pohledávka se v důsledku tohoto uspokojuje v insolvenčním řízení jako nezajištěná. K této situaci se vyjádřil Nejvyšší soud usnesení ze dne 28. 3. 2012, sp. zn. 29 NSČR 32/2011 tak, že „... stala-li se dlužnice vlastníkem nemovitostí (zástav) až v průběhu insolvenčního řízení, v době po marném uplynutí lhůty stanovené rozhodnutím o úpadku k přihlášení pohledávek (a ustanoveními o možných změnách pořadí přihlášených pohledávek), neznamena to, že by věřitel, který svou pohledávku řádně a včas přihlásil, byl bez dalšího zbaven práva dovolat se zajištění. Takového věřitele je nutné vyzvat, aby v (procesní) lhůtě k tomu určené sdělil, zda uplatňuje právo na uspokojení ze zajištění a poučit jej, že po marném uplynutí určené lhůty bude mít insolvenční soud za to, že právo na uspokojení pohledávky ze zajištění neuplatnil. Takovou výzvu je povinen vydat insolvenční soud (obecná propadná přihlašovací lhůta se také odvíjí od rozhodnutí insolvenčního soudu). Tyto závěry lze zřejmě aplikovat i na jiné případy, kdy majetek sloužící jako zajištění pohledávky věřitele je ve vlastnictví třetí osoby, ale po uplynutí lhůty pro přihlašování přihlášek a zajištění přejde do vlastnictví dlužníka. Například v důsledku neúčinnosti právního jednání dlužníka, v důsledku čehož se

¹¹⁵KOTOUČOVÁ, J. a kol. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 404

součástí majetkové podstaty stane plnění z neúčinného právního úkonu, jež však zároveň tvoří předmět zajištění ve prospěch třetí osoby.¹¹⁶

4.5.2. Odpovědnost věřitele za obsah přihlášky pohledávky

Ustanovení § 176 InsZ obecně stanoví, že za správnost údajů uvedených v přihlášce pohledávky odpovídá věřitel. Pokud přihláška nemá všechny potřebné náležitosti insolvenční správce postupem podle § 188 odst. 2 InsZ vyzve věřitele, aby přihlášku opravil ve lhůtě, která nemůže být kratší než 15 dnů, a zároveň ho poučí o následcích nesplnění výzvy ve stanovené lhůtě. Přihlášky pohledávek, které nebyly včas a řádně doplněny nebo opraveny, předloží insolvenční správce insolvenčnímu soudu k rozhodnutí o tom, že se k přihlášce pohledávky nepřihlíží.

Odpovědnost se zejména projevuje přísnými sankcemi spojenými s nadhodnocením přihlášené pohledávky. Úprava je obsažena v ustanoveních § 178 a § 179 InsZ. Cílem úpravy je minimalizovat počet formálně i věcně nesprávných podání, zejména přihlášek pohledávek a předejít účelovým manipulacím s přihláškami za účelem posílení vlivu nikoliv skutečných věřitelů na schůzi věřitelů a ve věřitelských orgánech a zabránit tomu, aby věřitelé v průběhu řízení uplatňovali přehnané (neopodstatněné) nároky nebo usilovali o získání lepšího pořadí pro uspokojení jejich pohledávek.¹¹⁷

Podle ustanovení § 178 odst. 1 InsZ bude-li po přezkoumání zjištěno, že skutečná výše přihlášené pohledávky činí méně než 50 % přihlášené částky, k přihlášené pohledávce se nepřihlíží ani v rozsahu, ve kterém byla zjištěna. Navíc věřiteli, který takovou pohledávku přihlásil, může insolvenční soud na návrh insolvenčního správce uložit, aby ve prospěch majetkové podstaty zaplatil částku, kterou určí se zřetelem ke všem okolnostem přihlášení a přezkoumání pohledávky, nejvýše však částku, o kterou přihlášená pohledávka převýšila rozsah, ve kterém byla zjištěna.

Obdobně ustanovení § 179 odst. 1 normuje odpovědnost pro přihlášené zajištěné pohledávky. Pokud je přihlášená zajištěná pohledávka po přezkoumání zjištěna tak, že věřitel má právo na uspokojení této pohledávky v rozsahu menším než 50 % její výše

¹¹⁶ HOROVÁ, H., SOMOL, K. *Postavení zajištěných věřitelů v insolvenčním řízení*. Bulletin Advokacie. 2012., č. 9.

¹¹⁷ KOTOUČOVÁ, J. a kol. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 395

nebo že má právo na uspokojení ze zajištění v pořadí horším, než uvedl v přihlášce pohledávky, k jeho právu na uspokojení této pohledávky ze zajištění se v insolvenčním řízení nepřihlíží. Ve prospěch věřitelů zajištěných stejným majetkem může insolvenční soud na návrh insolvenčního správce uložit zaplacení peněžité částky, nejvýše však do výše o kterou hodnota zajištění uvedená v přihlášce převýšila hodnotu zjištěného zajištění.

Věřitelům tak hrozí dvojí sankce. Jednak sankce nepřihlížení k přihlášené pohledávce resp. zajištění a jednak peněžité sankce. Uložení peněžité sankce stanovuje soud na návrh insolvenčního správce se zřetelem ke všem okolnostem přihlášení a přezkoumání pohledávky. Horní limit peněžité sankce je částka, o kterou přihlášená pohledávka převýšila rozsah, ve kterém byla zjištěna. Novelou provedenou zákonem č. 294/2013 Sb. byly tyto ustanovení doplněny tak, že tyto následky se neprosadí, jestliže jej věřitel nemohl smysluplně předvídat - záviselo-li rozhodnutí insolvenčního soudu o výši přihlášené pohledávky na znaleckém posudku nebo na úvaze soudu.¹¹⁸

Dalším limitem pro povinnost k uložení sankcí je ustanovení § 180 InsZ podle kterého je nelze uložit věřiteli, který práva spojená s nezjištěnou pohledávkou v průběhu řízení nevykonával.

Odpovědnost za obsah přihlášky pohledávky doplňuje zákonné ručení osob, které přihlášku pohledávky podepsaly resp., které k podání přihlášky zmocnily zástupce za splnění výše popsané peněžité sankce (§ 181 InsZ).

4.5.3. Přezkum přihlášených pohledávek

Přihlášené pohledávky podléhají přezkumu. Přezkum provádí předběžně insolvenční správce. Poté dochází k přezkumu v rámci nařízeného přezkumného jednání. Insolvenční správce především zkoumá formální i obsahové náležitosti přihlášky. Jak bylo uvedeno výše, odpovědný za obsah přihlášky je dlužník. Pokud přihláška nemá všechny potřebné náležitosti postupem podle § 188 odst.2 InsZ insolvenční správce vyzve věřitele, aby přihlášku opravil ve lhůtě, která nemůže být kratší než 15 dnů, a zároveň ho poučí o následcích nesplnění výzvy ve stanovené lhůtě. Přihlášky pohledávek, které nebyly včas a řádně doplněny nebo opraveny, předloží insolvenční správce insolvenčnímu soudu k rozhodnutí o tom, že se k přihlášce

¹¹⁸ Například užitím moderačního práva soudu při rozhodování o přiměřenosti smluvní pokuty

pohledávky nepřihlíží. Soud pak přihlášku usnesením odmítne (§ 185 InsZ). Dále insolvenční správce vyzve dlužníka, aby se k přihlášeným pohledávkám vyjádřil. Insolvenční správce přezkoumá podané přihlášky pohledávek zejména podle přiložených dokladů a podle účetnictví dlužníka nebo jeho evidence vedené podle zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů ve znění pozdějších předpisů (§ 188 odst. 1 InsZ). Je-li to třeba, provede insolvenční správce o pohledávkách nezbytná šetření.

Z přihlášených pohledávek má insolvenční správce povinnost sestavit seznam přihlášených pohledávek. Ze seznamu pohledávek musí vyplývat údaje potřebné k identifikaci věřitelů, údaje potřebné pro posouzení důvodu vzniku, výše a pořadí jeho pohledávky. Zvláště se uvádějí pohledávky zajištěných věřitelů – u nich musí být uveden důvod a způsob zajištění. Ostatní náležitosti upravuje vyhláška č. 311/2007 Sb. o jednacím řádu pro insolvenční řízení v § 11. Pokud insolvenční správce pohledávku popírá, uvede ve svém stanovisku v jaké části a z jakého důvodu.

Seznam přihlášených pohledávek insolvenční správce uzavře po skončení lhůty k podání přihlášek pohledávek. Insolvenční soud zveřejní seznam přihlášených pohledávek v insolvenčním rejstříku nejpozději 15 dnů přede dnem konání přezkumného jednání. Má-li se přezkumné jednání konat do 30 dnů po uplynutí lhůty k přihlášení pohledávek, musí být seznam zveřejněn nejpozději 10 dnů přede dnem přezkumného jednání. Do seznamu přihlášených pohledávek se zapisuje i výsledek přezkumného jednání a výsledek případných incidenčních sporů výsledek o určení pravosti, výše nebo pořadí pohledávky.

Termín a místo konání přezkumného jednání určí insolvenční soud v rozhodnutí o úpadku tak se konalo nejpozději do 2 měsíců po uplynutí lhůty k přihlášení pohledávek, ne však dříve než po 7 dnech od uplynutí této lhůty; přičemž z důvodů hodných zvláštního zřetele může insolvenční soud tuto lhůtu prodloužit. Přezkumné jednání je jednání ve věci samé, které svolává a řídí insolvenční soud za účelem přezkoumání pohledávek, jehož cílem je zjištění anebo naopak popření pohledávek, které byly do insolvenčního řízení přihlášeny nejpozději ve lhůtě stanovené v rozhodnutí o úpadku podle § 136 odst. 3 a 4 InsZ.¹¹⁹ Přezkoumání pohledávek při přezkumném jednání se děje podle seznamu přihlášených pohledávek (§191 odst. 1 InsZ). Popření pohledávky představuje obranu proti přihlášení pohledávky. Popěrné

¹¹⁹ KOTOUČOVÁ, J. a kol. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 415

právo náleží insolvenčnímu správci, dlužníkovi, jakož i přihlášeným věřitelům.¹²⁰ U pohledávek lze popírat jejich pravost, výši a pořadí. Z hlediska zajištěného věřitele má význam především popěrné právo co do pořadí. Insolvenční zákon na rozdíl od ZKV již nezařazuje pohledávky pro potřeby jejich uspokojování do jednotlivých tříd.¹²¹

O popření pořadí jde tehdy, jestliže je namítáno, že pohledávka má méně výhodné pořadí, než je pořadí uvedené v přihlášce pohledávky, nebo je-li popíráno právo na uspokojení pohledávky ze zajištění. Popření pořadí pohledávky spočívá v tom, že insolvenční věřitel s nárokem na uspokojení ze zajištění přihlásí svou pohledávku do insolvenčního řízení a popírající namítá, že pohledávka nemá přihlášené pořadí, nýbrž pořadí pozdější, tedy méně výhodné.¹²² Popření pořadí pohledávky nemá vliv na pravost nebo výši pohledávky. Jedná-li se o věřitele zajištěného majetkem z majetkové podstaty dlužníka, který může tuto pohledávku vůči dlužníku uspokojit pouze z majetku poskytnutého k zajištění (dlužník vystupuje pouze jako zástavní dlužník) - popření práva na uspokojení pohledávky ze zajištění má tytéž účinky jako popření pravosti pohledávky, a bylo-li toto právo popřeno jen zčásti, tytéž účinky jako popření výše pohledávky (§196 InsZ).

Pokud je popřena vykonatelná pohledávka insolvenčním správcem, musí podat do 30 dnů od přezkumného jednání u insolvenčního soudu žalobu, kterou své popření uplatní proti věřiteli, který vykonatelnou pohledávku přihlásil (§199 InsZ). Pokud insolvenční správce popře nevykonatelnou pohledávku musí popřený věřitel uplatnit své

¹²⁰ Popěrné právo přihlášených věřitelů bylo zavedeno novelou zákonem č. 69/2011 Sb s účinností od 31. 3. 2011 jako reakce zákonodárce na derogační nálezy Ústavního soudu Pl. ÚS 14/10 z 1. 7. 2010. Popřel-li přihlášený věřitel pravost pohledávky jiného věřitele při přezkumném jednání, jež se konalo po vydání nálezu pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 14/10, avšak před jeho účinností (před 31. březnem 2011), mělo takové popření tytéž účinky, jako kdyby pohledávku ve stejné době popřel insolvenční správce a uplatní se na ně ustanovení insolvenčního zákona, ve znění účinném do 30. března 2011. Obdobně to platí pro popření pravosti pohledávky jiného věřitele přihlášeným věřitelem při přezkumném jednání, jež se konalo v době od 31. března 2011 v insolvenčním řízení, v němž insolvenční soud vydal rozhodnutí o úpadku před uvedeným datem. I v případě, kdy přihlášený věřitel popřel pravost pohledávky jiného věřitel při přezkumném jednání, jež se konalo před vydáním nálezu pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 14/10, mělo takové popření tytéž účinky, jako kdyby pohledávku ve stejné době popřel insolvenční správce a uplatní se na ně ustanovení insolvenčního zákona, ve znění účinném do 30. března 2011. (Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 25. dubna 2012, sp.zn. 29 ICdo 7/2012, usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. září 2012, sp.zn. 29 NSČR 54/2012 a usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27.9.2013, sp.zn. 29 Cdo 33/2012.) : HÁSOVÁ, J. MORAVEC, T. *Insolvenční řízení*. Vydání první. Praha : C. H. Beck, 2013, s.134

¹²¹ KOZÁK, J. a kol. *Insolvenční zákon a předpisy související : Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení : komentář*. Praha: ASPI, WoltersKluwer, 2008. s. 249.

¹²² KOTOUČOVÁ, J. a kol. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon). Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 424

právo žalobou na určení u insolvenčního soudu do 30 dnů od přezkumného jednání. Žalobu podávají vždy proti insolvenčnímu správci (§198 InsZ). Popření pohledávky přihlášeným věřitelem musí být se všemi náležitostmi doručeno insolvenčnímu soudu nejpozději 3 pracovní dny přede dnem konání přezkumného jednání o popřené pohledávce (§ 200 InsZ). Jestliže přihlášenou pohledávku nepopřel insolvenční správce ani žádný z přihlášených věřitelů a jsou splněny další podmínky v ustanovení § 200 InsZ je pohledávka zjištěna a může být uspokojena z výnosu zpeněžení majetkové podstaty (v případě řešení úpadku konkursem)

4.6.Zastoupení zajištěných věřitelů ve věřitelských orgánech

Věřitelé dlužníka, kteří přihlásili do insolvenčního řízení své pohledávky vůči dlužníkovi, mohou vykonávat značný vliv na průběh insolvenčního řízení, neboť se jejich postavení přijetím insolvenčního zákona značně posílilo. Věřitelé realizují svůj vliv prostřednictvím věřitelských orgánů, kterými jsou schůze věřitelů a věřitelský výbor nebo zástupce věřitelů (§ 46 InsZ).

Schůze věřitelů je shromážděním všech přihlášených věřitelů. Právo zúčastnit se schůze věřitelů mají věřitelé, kteří podali přihlášku. Působnost schůze věřitelů je široká a vyplývá z jednotlivých ustanovení insolvenčního zákona. Schůze věřitelů volí a odvolává věřitelský výbor, jeho náhradníky a rozhoduje o počtu jeho členů nebo volí zástupce věřitelů. Může si i vyhradit některé věci, které jinak patří do působnosti do působnosti věřitelského výboru. Usnesení, kterým si schůze věřitelů vyhrazuje působnost jiných věřitelských orgánů, je přijato, jestliže pro ně hlasovala většina tvořená nejméně dvěma třetinami hlasů přítomných nebo řádně zastoupených věřitelů, počítaná podle výše jejich pohledávek. Není-li ustanoven věřitelský výbor ani zástupce věřitelů a není-li v tomto zákoně stanoveno jinak, vykonává schůze věřitelů i jejich působnost bez dalšího (§ 46 odst. 2 InsZ). Insolvenční soud je oprávněn zrušit usnesení schůze věřitelů pro případ, že usnesení bude odporovat společnému zájmu věřitelů podle ustanovení § 2 písm. j) InsZ. Zrušit usnesení schůze věřitelů pro rozpor se společným zájmem věřitelů může soud pouze na návrh, který je oprávněn podat insolvenční správce nebo věřitel, který hlasoval proti přijetí usnesení schůze věřitelů.

Kromě lepšího postavení při uspokojování svých pohledávek mají zajištění věřitelé lepší postavení také při hlasování ve věřitelských orgánech. Postavení zajištěných věřitelů se projevuje hlavně ve složení věřitelského výboru. Věřitelský výbor je orgánem, který chrání společný zájem věřitelů, a v součinnosti s insolvenčním soudem a insolvenčním správcem přispívá k naplnění účelu insolvenčního řízení.¹²³ Věřitelský výbor vykonává působnost věřitelských orgánů s výjimkou věcí, které patří do působnosti schůze věřitelů nebo které si schůze věřitelů vyhradila. Demonstrativně jsou oprávnění věřitelského výboru obsažena v ustanovení § 58 InsZ. Jak bylo řečeno věřitelský výbor je volen schůzí věřitelů. Věřitelský výbor má nejméně 3 a nejvýše 7 členů. O počtu členů rozhoduje schůze věřitelů (§ 56 InsZ). Členy věřitelského výboru mohou být jen přihlášení věřitelé, kteří se svým zvolením souhlasí. O konkrétním obsazení věřitelského výboru se hlasuje po skupinách. Skupinami, které mají být zastoupeny ve věřitelském výboru (je-li zde takových věřitelů), jsou na jedné straně zajištění a druhé straně nezajištění věřitelé. Člen věřitelského výboru zvolený hlasy jedné skupiny může být odvolán pouze hlasy téže skupiny (§ 57 InsZ). Zvláštní ochrany v tomto směru požívají nezajištění věřitelé, kteří by měli mít ve věřitelském výboru alespoň takové početní zastoupení jako věřitelé zajištění, a to právě s ohledem na výhody, které zajištění věřitelé mají oproti jiným věřitelům v otázce uspokojení jejich zajištěné pohledávky, a z toho vyplývající jiné zájmy věřitelů zajištěných oproti nezajištěným.¹²⁴ Důvodem pro tuto ochranu je skutečnost, že zajištění věřitelů mívají obvykle větší pohledávky a mnohem častěji se také účastní jednání, a tedy i schůze věřitelů.¹²⁵ Pokud by však nezajištění věřitelé své zástupce nenavrhli, může být věřitelský výbor složen ze zajištěných věřitelů.¹²⁶

Zajištění věřitelé mají rovněž podstatný vliv na způsob řešení úpadku. O způsobu řešení úpadku rozhoduje insolvenční soud. Pokud je u dlužníka vyloučeno řešení úpadku některým ze sanačních způsobů (reorganizace, oddlužení) rozhodne insolvenční soud o řešení úpadku konkursem zároveň s rozhodnutím o úpadku (§ 148 InsZ). Jinak rozhodne insolvenční soud o způsobu řešení úpadku samostatným

¹²³ HÁSOVÁ, J. MORAVEC, T. *Insolvenční řízení*. Vydání první. Praha : C. H. Beck, 2013, s.22

¹²⁴ KOTOUČOVÁ, J. a kol. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 130

¹²⁵ KOTOUČOVÁ, J. a kol. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010, s. 130

¹²⁶ HÁSOVÁ, J. MORAVEC, T. *Insolvenční řízení*. Vydání první. Praha : C. H. Beck, 2013, s.22

rozhodnutím vydaným do 3 měsíců po rozhodnutí o úpadku; nesmí však rozhodnout dříve než po skončení schůze věřitelů svolané rozhodnutím o úpadku (§ 149 odst. 1 InsZ). V takovém případě je-li dlužník podnikatelem, u kterého je podle tohoto zákona přípustná reorganizace, schůze věřitelů svolaná rozhodnutím o úpadku může též přijmout usnesení o způsobu řešení dlužníkovy úpadku konkursem nebo reorganizací. Rozhodnutí schůze věřitelů je přijato, pokud pro ně hlasuje: a) nejméně polovina všech přítomných zajištěných věřitelů počítaná podle výše jejich pohledávek a nejméně polovina všech přítomných nezajištěných věřitelů počítaná podle výše jejich pohledávek, nebo b) nejméně 90 % přítomných věřitelů, počítáno podle výše pohledávek. (§ 151 InsZ). Insolvenční soud poté o způsobu řešení úpadku rozhodne podle tohoto usnesení.

4.7. Správa a zpeněžování předmětu zajištění

Silné postavení zajištěného věřitele se projevuje rovněž v jeho vlivu na správu předmětu zajištění a na způsob jeho zpeněžení v případě likvidačního způsobu řešení úpadku.

4.7.1. Správa předmětu zajištění a pokyny zajištěných věřitelů ohledně správy předmětu zajištění

Správou předmětu zajištění, který je součástí majetkové podstaty se rozumí zejména činnost, jakož i jednání a opatření z ní vyplývající, pokud směřuje k tomu, aby nedocházelo ke znehodnocení předmětu zajištění, zejména aby nedošlo k odstranění, zničení, poškození nebo odcizení majetku, který do ní náleží. Správu vykonává osoba s dispozičním oprávněním, kterou je v době do rozhodnutí o úpadku a v době od rozhodnutí o úpadku dlužník. Od prohlášení konkursu přechází dispoziční oprávnění na insolvenčního správce (§229 InsZ). Na osobu s dispozičním oprávněním, i když je to dlužník se vztahují pravidla § 36 a § 37 InsZ o povinnosti řádné péče při nakládání s majetkovou podstatou a odpovědnosti za škodu v případě porušení této péče.

Pokud jde o správu věci, které slouží jako zajištění je osoba s dispozičními oprávněními vázána pokyny zajištěného věřitele směřujícími k řádné správě. V případě více věřitelů zajištěných stejnou věcí došlo novelou provedenou zákonem č. 294/2013 Sb. k posílení principu priority věřitele s prvním pořadím a pokyny uděluje tato osoba nikoliv zajištění věřitelé společně. Pokud věřitel s nejlepším pořadím pokynů neudělí,

může ho udělit další věřitel v pořadí, jinak pokyny udělí v rámci dohlédací činnosti insolvenční soud. V případě námitek juniorních věřitelů rozhodne o námitkách insolvenční soud. Námitky je nutné uplatnit písemně u insolvenčního soudu nejpozději do 7 dnů ode dne zveřejnění pokynů v insolvenčním rejstříku, jinak se k nim nepřihlíží. Osoba s dispozičními oprávněními může odmítnout pokyny zajištěného věřitele, má-li za to, že nesměřují k řádné správě; v takovém případě požádá insolvenční soud o jejich přezkoumání v rámci dohlédací činnosti.

Problematickým se jeví situace, kdy není udělen žádný pokyn ohledně správy zajištěného majetku. V takovém případě má vydávat pokyny insolvenční soud. To ovšem v důsledku mění insolvenční soud v insolvenčního správce, a to všude tam, kde část majetkové podstaty slouží jako předmět zajištění. Vytváří se tak velké nároky na činnost soudu. Myslím, že daleko vhodnější je v takovém případě přenést aktivitu na insolvenčního správce, který si pouze opatří souhlas insolvenčního soudu se správou předmětu zajištění nebo bude jednat ve vlastní diskreci a na vlastní odpovědnost.¹²⁷

4.7.2. Zpeněžení majetkové podstaty

Zpeněžením majetkové podstaty se rozumí převedení veškerého majetku, který do ní náleží, na peníze za účelem uspokojení věřitelů (§ 283 odst. 1 InsZ). Ke zpeněžení majetkové podstaty lze přikročit teprve po právní moci rozhodnutí o prohlášení konkursu, nejdříve však po první schůzi věřitelů, pokud nejde o věci bezprostředně ohrožené zkázou nebo znehodnocením anebo pokud insolvenční soud nepovolí výjimku. Zpeněžení majetku provádí osoba s dispozičním oprávněním, kterou je od prohlášení konkursu insolvenční správce. Možné způsoby zpeněžení majetkové podstaty jsou vyjmenovány v ustanovení § 286 odst. 1 InsZ, podle kterého majetkovou podstatu lze zpeněžit: a) veřejnou dražbou podle ZVD, b) prodejem movitých věcí a nemovitostí podle ustanovení OSŘ o výkonu rozhodnutí, nebo c) prodejem majetku mimo dražbu. InsZ stanoví v ustanovení § 286 odst. 2, že rozhodnutí o způsobu zpeněžení majetkové podstaty náleží insolvenčnímu správci, ale se souhlasem věřitelského výboru. Majetkovou podstatu lze zpeněžit pouze třemi shora zmíněnými způsoby.

¹²⁷ Shodně KISLINGEROVÁ, E., RICHTER, T., SMRČKA, LUBOŠ., a kol. *Insolvenční praxe v České republice. V období 2008-2013. 1.vydání.* Praha : C.H. Beck, .s. 94

4.7.3. Pokyny zajištěných věřitelů ohledně zpeněžení předmětu zajištění

Udělování pokynů zajištěnými věřiteli ohledně zpeněžení předmětu zajištění patří mezi nejdůležitější nástroje zajištěných věřitelů. V praxi vyvstala otázka výkladu vztahu ustanovení § 293 InsZ upravující oprávnění zajištěného věřitele uložit pokyn insolvenčnímu správci ohledně zpeněžení zajištění a ustanovení § 289 InsZ podle kterého prodej mimo dražbu může insolvenční správce uskutečnit se souhlasem insolvenčního soudu a věřitelského výboru. Podle právního stavu do 31. 12. 2013 byly v zásadě možné 2 výklady. Jak poukazuje A. Sigmund¹²⁸ na ustanovení § 293 InsZ je možné nahlížet jako na ustanovení doplňující obecnou úpravu zpeněžování majetkové podstaty o další nadstavbový pokyn zajištěného věřitele pro zpeněžování zástavy (dále „první koncepce“), nebo jako na ustanovení speciální, vylučující u zajištěného majetku obecnou úpravu pro zpeněžování majetkové podstaty, založenou v případě veřejné dražby na obligatorním souhlasu věřitelského orgánu a v případě prodeje mimo dražbu na obligatorním souhlasu věřitelského orgánu a insolvenčního soudu (dále jen „druhá koncepce“). Podle první koncepce je tedy insolvenční správce při zpeněžování majetku z majetkové podstaty, který je předmětem zajištění, povinen splnit předpoklady stanovené jak v ustanovení § 289 InsZ, tak v ustanovení § 293 InsZ. Tedy opatřit si pokyn zajištěného věřitele, souhlas věřitelského orgánu a následně i souhlas insolvenčního soudu. Hlavním argumentem pro první koncepci jsou situace, kdy hodnota zajištění přesahuje výši zajištěné pohledávky. V této situaci není zajištěný věřitel bez dalšího dostatečně motivován co nejvýhodnějším zpeněžením, ale pouze co nejrychlejším tak aby zpeněžení pokrylo jeho pohledávku. Proto je nutný dohled věřitelského orgánu a insolvenčního soudu. Podle druhé koncepce si insolvenční správce opatří pouze pokyn zajištěného věřitele o způsobu zpeněžení a následně zpeněžení provede. Argumentem pro druhou koncepci je zvláštním postavení zajištěného věřitele v rámci celého nového úpadkového práva jako celku, jakož i markantním posílením významu zajištěného věřitele oproti dřívější úpravě.¹²⁹

Vrchní soud v Praze v rozhodnutí sp.zn 1 VSPH 194/2012-B-36 ze dne 12.března 2012 uvedl, že ustanovení § 293 InsZ *toliko vymezuje některé další povinnosti, resp. postup, jenž musí insolvenční správce nadto respektovat při zpeněžení*

¹²⁸ SIGMUND A. *Zpeněžení zástavy v insolvenční – víceotázek než odpovědí*. Bulletin advokacie. 2012.č. 6

¹²⁹ SIGMUND A. *Zpeněžení zástavy v insolvenční – víceotázek než odpovědí*. Bulletin advokacie.2012.č. 6

té (zvláštní) části majetkové podstaty, která slouží k zajištění pohledávky, aniž by tím ovšem byla jakkoliv dotčena shora citovaná ustanovení § 286 a § 289 InsZ. Svými pokyny ovlivňuje zajištěný věřitel především konkrétní postup správce při zpeněžení předmětu zajištění (např. výběr realitní kanceláře, inzerce, organizace výběrového řízení, kupce, dražební kanceláře apod.). Pokyny zajištěného věřitele však nemohou nahradit souhlas insolvenčního soudu a věřitelského výboru vyžadovaný k účinnosti prodeje mimo dražbu (§ 289 odst. 1 InsZ). Má-li být podle pokynů zajištěného věřitele majetek sloužící k zajištění jeho pohledávky zpeněžen smlouvou o prodeji mimo dražbu, platí i ohledně takto zpeněžovaného majetku-nejde-li o prodej věcí bezprostředně ohrožených zkázou nebo znehodnocením a o věci běžně zcizované při pokračujícím provozu dlužníkovy podniku-že k takové smlouvě je třeba souhlasu insolvenčního soudu a věřitelského výboru. Jinými slovy řečeno, je-li zpeněžen majetek sloužící k zajištění pohledávky prodejem mimo dražbu jen podle pokynu zajištěného věřitele, bez souhlasu insolvenčního soudu a věřitelského výboru, výtěžek z toho získaný z tohoto důvodu zatím nelze použít na uspokojení pohledávek věřitelů, neboť proces zpeněžení dosud není dovršen. Podle Vrchního soudu je tedy správná první koncepce a je nutné dodržet podmínky v ustanoveních § 289 i § 293 InsZ a insolvenční správce je povinen opatřit si pokyn zajištěného věřitele i souhlas věřitelského orgánu a insolvenčního soudu.

Závěry Vrchního soudu neunikly pozornosti zákonodárce a revizní novelou insolvenčního zákona č. 294/2013 Sb. účinnou od 1. 1. 2014 byla revidována příslušná pravidla insolvenčního zákona s cílem vyjasnit, že v případech, kdy zajištěný věřitel (s nejstarším zajištěním, vázne-li na majetku zajištění zřízené ve prospěch několika věřitelů v různém pořadí) vydá pokyn ke zpeněžení zajištění, není již významné rozhodování věřitelského výboru a insolvenčního soudu o téže otázce. Zákonodárce tak postavil najisto správnost druhé koncepce a závěry Vrchního soudu v Praze jsou překonány. Insolvenční soud pak rozhoduje o zpeněžení zajištění pouze v rozsahu vyplývajícím z ustanovení § 293 InsZ, poslední věty ve věcech vztazích mezi pokyny zajištěných věřitelů.

Ohledně pokynů zajištěných věřitelů platí obdobná pravidla jako pro pokyny pro správu majetku sloužícího jako zajištění. Tedy tyto pokyny uděluje zajištěný věřitel, jehož pohledávka se uspokojuje ze zajištění jako první v pořadí. Jestliže zajištěný věřitel neudělí příslušné pokyny ani ve lhůtě určené insolvenčním soudem, má právo je udělit

zajištěný věřitel, jehož pohledávka se uspokojuje ze zajištění jako další v pořadí. Pro střety pokynů a způsobu rozhodování o nich insolvenčním soudem ustanovení § 230 odst. 3 až 5 InsZ platí obdobně. I zde platí, že insolvenční správce může tyto pokyny odmítnout, má-li za to, že předmět zajištění lze zpeněžit výhodněji; v takovém případě požádá insolvenční soud o jejich přezkoumání v rámci dohlédací činnosti.

4.7.4. Zpeněžení dobrovolnou veřejnou dražbou

Zpeněžení majetkové podstaty tímto způsobem probíhá podle zákona č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách. Titulem pro ni je smlouva o provedení dražby dobrovolné dle § 17 ZVD. Smlouvu uzavírá insolvenčním správcem a dražebníkem. K její účinnosti je dle § 287 odst. 2 InsZ třeba schválení věřitelským výborem. Bez něj by smlouva sice byla platným, nikoli však účinným právním jednáním, a nemohlo by podle ní být postupováno. Pokud je majetek zpeněžovaný ve veřejné dražbě předmětem zajištění platí, jak bylo pojednáno výše, že insolvenční správce je podle ustanovení § 293 odst. 1 InsZ vázán pokyny zajištěného věřitele prvního v pořadí. Je-li dán pokyn zajištěným věřitelem, není potřeba schválení smlouvy o provedení dražby věřitelským výborem. Souhlas je vyžadován pouze tehdy, není-li zde pokynu zajištěného věřitele. Ustanovení §48 ZVD umožňuje osobám, které tvrdí, že provedením dražby bylo do jejich práv podstatným způsobem zasaženo, domáhat se určení neplatnosti dražby ve lhůtě do 3 měsíců ode dne konání dražby.

4.7.5. Zpeněžení prodejem movitých a nemovitých věcí

Ke zpeněžení prodejem movitých věcí a nemovitých věcí je příslušný okresní soud podle ustanovení občanského soudního řádu.¹³⁰ Návrh na tento prodej podává insolvenční správce, který je jediným účastníkem tohoto řízení. K návrhu musí být přiloženo rozhodnutí o prohlášení konkurzu, soupis potvrzený insolvenčním soudem a souhlas věřitelského výboru s tímto způsobem zpeněžení¹³¹. I zde souhlas věřitelského výboru není vyžadován, dochází-li ke zpeněžení majetku na základě pokynu zajištěného věřitele zajištěného tímto majetkem (§293 odst. 2 InsZ).

¹³⁰ Tedy nikoliv insolvenční soud, ale ten okresní soud, který je obecným soudem dlužníka

¹³¹ HÁSOVÁ, J. MORAVEC, T. *Insolvenční řízení*. Vydání první. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 170

4.7.6. Zpeněžení prodejem mimo veřejnou dražbu

Způsob zpeněžení prodejem mimo veřejnou dražbu je upraven v ustanovení § 289 InsZ. Zpeněžení uskutečňuje insolvenční správce se souhlasem insolvenčního soudu a věřitelského výboru. Při udělení souhlasu může insolvenční soud stanovit podmínky prodeje. Uvedené souhlasy by měl insolvenční správce získat zpravidla předem, ale nelze vyloučit ani získání souhlasů dodatečných.¹³² Dokud není souhlas insolvenčním soudem a věřitelským výborem udělen, nenabývá smlouva o prodeji mimo dražbu účinnosti. Souhlas insolvenčního soudu a věřitelského výboru není nutný k prodeji věcí bezprostředně ohrožených zkrásovou nebo znehodnocením, jakož i věcí běžně zcizovaných při pokračujícím provozu dlužníkovy podniku. Platnost smlouvy, kterou došlo ke zpeněžení prodejem mimo dražbu, lze napadnout jen žalobou podanou u insolvenčního soudu nejpozději do 3 měsíců ode dne zveřejnění smlouvy v insolvenčním rejstříku.

4.8. Uspokojení zajištěných věřitelů

Význam postavení zajištěných věřitelů se projevuje zejména v procesu uspokojování přihlášených pohledávek z výtěžku zpeněžení. Insolvenční zákon je založen na úplné přednosti pohledávek zajištěných věřitelů, kteří se z předmětu zajištění uspokojují stoprocentně.¹³³ Nejpozději musí být tyto pohledávky uspokojeny před vydáním rozvrhového usnesení. Naproti tomu obecní nezajištění věřitelé se uspokojují až při rozvrhu na základě rozvrhového usnesení (§ 306 InsZ) a to až poté, co byly uspokojeny pohledávky za majetkovou podstatou, pohledávky jim na roveň postaveným a pohledávky zajištěných věřitelů (§ 305 InsZ). Nezajištěné pohledávky budou při rozvrhu uspokojeny poměrně. Zajištění věřitelé se uspokojují kdykoli v průběhu konkurzního řízení v závislosti na provedení zpeněžení se souhlasem insolvenčního soudu. Z výtěžku zpeněžení se odečítají nákladů spojené se správou a zpeněžením a dále částky připadající na odměnu insolvenčního správce z částky určené k vydání zajištěnému věřiteli. Ustanovení § 298 odst. 4 InsZ tyto náklady spojené se zpeněžením limituje na 5 % výtěžku zpeněžení a náklady spojené se správou nejvýše v rozsahu 4 %

¹³² HÁSOVÁ, J. MORAVEC, T. *Insolvenční řízení*. Vydání první. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 169

¹³³ Na tomhle místě nelze nezmínit úpravu zákona o konkursu a vyrovnání. Podle ustanovení § 28 se oddělení (zajištění) věřitelé uspokojovali maximálně do výše 70 % výtěžku zpeněžení na ně připadajícího. Neuspokojená část pohledávky se uspokojovala až v rozvrhu, a to ve třídě, do níž pohledávka podle své povahy patřila.

výtěžku zpeněžení. Odměna insolvenčního správce je určena podle částky určené k vydání zajištěnému věřiteli degresivně 9-1%.¹³⁴ Se souhlasem zajištěného věřitele lze odečíst náklady i ve větším rozsahu. V případech kdy je výtěžek zpeněžení nižší, než výše přihlášené pohledávky jdou tyto náklady na úkor věřitele. Pokud však výtěžek zpeněžení postačuje na úhradu uvedených nákladů i na odměnu správce, vyplatí se zajištěnému věřiteli 100% jeho zajištěné pohledávky. Výtěžek zpeněžení vydá insolvenční správce se souhlasem insolvenčního soudu zajištěnému věřiteli. Proti návrhu insolvenčního správce na vydání výtěžku zpeněžení mohou ostatní věřitelé a dlužník podat námitky do 7 dnů ode dne zveřejnění návrhu v insolvenčním rejstříku; k později podaným námitkám se nepřihlíží. K projednání včas podaných námitek nařídí insolvenční soud do 30 dnů jednání, při kterém rozhodne o tom, zda návrhu insolvenčního správce vyhoví (§ 298 odst. 3 InsZ). Proti usnesení insolvenčního soudu o souhlasu s vydáním výtěžku zpeněžení je přípustné odvolání. Revizní novela zúžila okruh osob oprávněných odvolat se na osoby, které podaly námitky proti návrhu na vydání výtěžku.

V případě zpeněžení majetkové podstaty prodejem mimo veřejnou dražbu podání žaloby o neplatnost zpeněžení majetku mimo dražbu podle § 289 odst. 3 InsZ nebrání insolvenčnímu správci nakládat s výtěžkem zpeněžení, ani soudu vydat usnesení o jeho vydání zajištěnému věřiteli dle § 298 odst. 2 InsZ.¹³⁵

Na předmětu zajištění může váznout více zajišťovacích práv. V takovém případě je pro pořadí jejich uspokojení je rozhodující doba vzniku právního důvodu zajištění. Podle § 167 odst. 1 InsZ se však zajištění věřitelé mohou dohodnout i na jiném pořadí v písemné formě. Podmínkou však je, že tohle zajištění vzniklo před zahájením insolvenčního řízení. Pokud práva ze zajištění vznikla po zahájení insolvenčního řízení stávají se v intencích ustanovení §248 odst. 2 InsZ neúčinnými.¹³⁶ Pokud by tedy byl tento majetek sloužící k zajištění zpeněžen např. prodejem zastavené věci, je nabyvatel (kupující) povinen tuto částku vydat do majetkové podstaty na výzvu insolvenčního správce. Tohle pravidlo se výslovně vztahuje i na soudcovské zástavní právo na nemovitých věcech a exekutorské zástavní právo na nemovitých věcech, které vzniklo

¹³⁴ §1 odst. 2 vyhlášky č. 313/2007 Sb. o odměně insolvenčního správce, o náhradách jeho hotových výdajů, o odměně členů a náhradníků věřitelského výboru a o náhradách jejich nutných výdajů

¹³⁵ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 29. 2.2012, č.j. 1 VSPH 230/2012 – B – 740

¹³⁶ z tohoto pravidla platí výjimka pro zajištění poskytnuté podle § 41 (úvěrové financování pro účely udržení provozu podniku, který je součástí majetkové podstaty) nebo o právo věřitelů podle § 167 odst. 2

po zahájení insolvenčního řízení. Jak bylo dovozeno v kapitole 3.5 soudcovské zástavní právo na nemovitých věcech i exekutorské zástavní právo na nemovitých věcech patří ke způsobům výkonu rozhodnutí. Problémy může způsobit situace, kdy návrh na zřízení soudcovského zástavního práva na nemovitých věcech bude podán před zahájením insolvenčního řízení, ale pravomocně rozhodnuto o zřízení soudcovského zástavního práva na nemovitých věcech bude až po zahájení insolvenčního řízení. K této věci se vyjádřil Nejvyšší soud České republiky v usnesení č. 29 NSČR 16/2011-P8-23 ze dne 30. listopadu 2011 tak, že *soudcovské zástavní právo na nemovitostech, které vzniklo (právní mocí soudního rozhodnutí) poté, co nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, na základě návrhu na jeho zřízení podaného před zahájením insolvenčního řízení, je na tom stejně jako jiné způsoby zajištění pohledávky, jejichž vznik nebyl dovršen k okamžiku, kdy nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení. Např. při zřízení zástavního práva k nemovitostem na základě zástavní smlouvy (představující tzv. titulus adquirendi) uzavřené před tím, než nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, rovněž nevznikne věřiteli právo na uspokojení z tohoto zajištění v insolvenčním řízení, bude-li vklad zástavního práva k nemovitostem rozhodnutím katastrálního úřadu povolen (byť s účinky ke dni podání návrhu na vklad, jenž může předcházet okamžik, kdy nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení) a stanovený modus adquirendi ve smyslu § 157 odst. 1 obč. zák. završen až poté, co nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení. Závěr je tedy takový, že pokud okamžik právní moci rozhodnutí soudu o zřízení soudcovského zástavního práva na nemovitých věcech následoval po okamžiku, kdy nastaly účinky zahájení insolvenčního řízení, je předmětné právo ze zajištění v konkursu neúčinné.*

Je-li zajištěná pohledávka zcela uspokojena z předmětu zajištění, lze případný přebytek tohoto výtěžku použít k uspokojení jiných (nezajištěných) věřitelů.¹³⁷ A naopak nepostačuje-li výtěžek zpeněžení k uspokojení zajištěné pohledávky, uspokojí se zbylá část poměrně dle rozvrhového usnesení s ostatními nezajištěnými pohledávkami. Zpeněžením věci, práva, pohledávky nebo jiné majetkové hodnoty v konkursu zaniká zajištění pohledávky zajištěného věřitele, a to i v případě, že nepodal přihlášku své pohledávky.

¹³⁷ MARŠÍKOVÁ, J. a kol: *Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy*. Praha: Leges, 2011, s. 472

5. Zhodnocení právní úpravy a závěr

Institutu zástavního práva jako zajišťovacího instrumentu je imanentní vyšší míra jistoty, že věřiteli se vrátí hodnota, kterou poskytnul dlužníkovi na časově omezenou dobu. Hmotněprávní úpravě musí odpovídat vhodná procesní pravidla, která umožní účinně realizovat uhrazovací funkci zástavního práva. Česká právní úprava tento aspekt zástavního práva v zásadě splňuje a přiznává zástavním věřitelům privilegované postavení v řízeních upravující výkon zástavního práva.

Zástavnímu věřiteli je umožněno dosáhnout rychle exekučního titulu prostřednictvím řízení o soudním prodeji zástavy, kde probíhá pouze omezené dokazování. V následném soudním prodeji zástavy má zástavní věřitel možnost volby mezi výkonem rozhodnutí prodejem zástavy prováděnou soudem a exekucí prodejem zástavy prováděnou soudním exekutorem. Právě zavedení soudních exekutorů hodnotím jako významný milník posilující postavení jak zajištěných věřitelů, tak věřitelů obecně. Došlo tak k výraznému zvýšení vymahatelnosti dluhů a věřitelům byly dány silné nástroje proti dlužníkům. Zákonem o veřejných dražbách byly možnosti zpeněžení zástavy rozšířeny o další způsob výkonu zástavního práva.

Dne 1. 1. 2014 nabývá účinnosti NOZ a doprovodné zákony, zřejmě nejvýznamnější legislativní změna v novodobé historii České republiky. Mimo spoustu jiných podstatných novot a změn přináší ještě další rozšíření možností zástavních věřitelů jak své právo vykonat zavedením nových způsobů výkonu zástavního práva - převodem zástavy na zástavního věřitele a volným prodejem zástavy. Dochází k zásadnímu posílení smluvní volnosti smluvních stran a otevírá se cesta k efektivnějšímu způsobu zpeněžení zástavy. Teprve praxe a judikatura rozhodne o četnosti využívání těchto způsobů.

Kriticky lze hodnotit, že i po 1. 1. 2014 je možné vést exekuci nebo výkon rozhodnutí prodejem nemovité věci, která je zástavou, proti vůli zástavního věřitele s právem přednosti. Zástavní věřitel je nucen přihlásit svou pohledávku do dražby, přičemž při její absenci zástavní právo zaniká.

Zcela specifické je postavení věřitelů v insolvenčním řízení, kdy výše jmenované individuální postupy věřitelů proti dlužníkovi jsou omezeny a nahrazeny kolektivním postupem, kdy je důraz kladen na společný zájem věřitelů. Rovněž i zde je postavení zajištěných věřitelů silné. Jednou z hlavních myšlenek provázející přijetí InsZ

bylo právě posílení pozice zajištěných věřitelů. To potvrzuje i revizní novela InsZ nabývající účinnosti 1. 1. 2014, kdy zákonodárce překonává zákonnou úpravou některá rozhodnutí insolvenčních soudů, které svým výkladem pozici zajištěných věřitelů poněkud zrelativizovaly.

Míra uspokojení věřitelů nezáleží jen na právní úpravě. Stejně důležitým faktorem (možná i více) je ekonomická situace jak samotného dlužníka, tak ekonomická situace státu, potažmo regionu. Přesto mám za to, že legislativní vývojový trend posledních (a budoucích) let jednoznačně směřuje k posilování právního postavení věřitelů, včetně věřitelů zajištěných.

Seznam zkratek

InsZ	zákon č. 182/2006 Sb. o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)
NOZ	zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník
OZ	zákon č. 40/1964 Sb. občanský zákoník
ObchZ	zákon č. 513/1991 Sb. obchodní zákoník
OSŘ	zákon č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád
ZZŘS	zákon č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních
EŘ	zákon č. 120/2001 Sb. o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád)
ZVD	zákon č. 26/2000 Sb. Zákon o veřejných dražbách
ZKV	zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání
KZ	zákon č. 256/2013 Sb. zákon o katastru nemovitostí (katastrální zákon)

Seznam použité literatury a pramenů

Knižní a časopisecká literatura

- BLAŽEJ, P., *Souběh insolventního řízení a exekuce*. Komorní listy 2012 č. 1.s.26
- BUREŠ J., DRÁPAL L., KRČMÁŘ Z. A kolektiv. *Občanský soudní řád*, 7. vydání. Praha: 2006.
- DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád I, II Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.
- ELIÁŠ, K., a kol. *Kurs obchodního práva: obchodní závazky*. 4. vyd. Praha: : C. H. Beck, 2007.
- FIALA, J. *Hmotněprávní a procesněprávní aspekty soudcovského zástavního práva* [online]. MUNI, 2008.
- HAVEL, B. RUTAR, R., *Novela insolvenčního zákona a její vliv na exekuci..* Komorní listy 2012. č. 1.
- HÁSOVÁ, J. MORAVEC, T. *Insolvenční řízení*. Vydání první. Praha: C. H. Beck, 2013.
- HENDRYCH, D. a kol., *Právní slovník*, Praha 2009.
- HOROVÁ, H., SOMOL, K. *Postavení zajištěných věřitelů v insolvenčním řízení*. Bulletin Advokacie. 2012,č.9.
- KASÍKOVÁ, M. a kol. *Zákon o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád)*. Komentář. 2. vydání, Praha 2010.
- KISLINGEROVÁ, E., RICHTER, T., SMRČKA, LUBOŠ., a kol. *Insolvenční praxe v České republice. V období 2008-2013*. 1.vydání. Praha : C.H. Beck. 2013
- KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA J. a kol.,: *Občanské právo hmotné*, svazek 1., ASPI, 2002.
- KORBEL F.,PRUDÍKOVÁ D.: *Velké změny exekučního práva od 1. ledna 2013*. Právní rozhledy. 2013, č.1.
- KOTOUČOVÁ, J. a kol. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2010.
- KOZÁK, J. a kol. *Insolvenční zákon a předpisy související: Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení: komentář*. Praha: ASPI, WoltersKluwer, 2008.
- MARŠÍKOVÁ, J. a kol: *Insolvenční zákon s poznámkami, judikaturou, nařízením Rady ES 1346/2000 a prováděcími předpisy*. Praha: Leges, 2011.

- MYŠÁKOVÁ, P., PAVLŮ, R., *Propadná zástava v NOZ. Rekodifikace a praxe*. Wolters Kluwer. 2013, č.4
- RICHTER, T. *Insolvenční právo*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2008.
- RICHTER, T., *Zajištění dluhů podle nového občanského zákoníku – základní otázky a obecná úprava*. Obchodněprávní revue. 2013, č.7-8.
- RICHTER, T., *Zajištění dluhů podle nového občanského zákoníku – zástavní právo* Obchodněprávní revue. 2013, č.9.
- RICHTER, T. *Zástavní právo k podniku z pohledu teorie a praxe dluhového financování*. Právní rozhledy, 2004, č. 3.
- SIGMUND A. *Zpeněžení zástavy v insolvenci – více otázek než odpovědí*. Bulletin advokacie. 2012. č. 6.
- SMRČKA L. *Filosofické aspekty vztahu insolvenčního a exekučního práva*. Komorní listy. 2012. č. 1.
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., *Občanské právo hmotné 1*. 5. jubilejní aktualiz. vyd. Praha: WoltersKluwer Česká republika, 2009.
- ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J., *Občanské právo hmotné 2*. 5. jubilejní aktualiz. vyd. Praha: WoltersKluwer Česká republika, 2009.
- ŠVESTKA, J., JEHLIČKA, O., ŠKÁROVÁ, M., SPÁČIL, J., a kolektiv. *Občanský zákoník: komentář*. 10. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006.
- ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1–459. Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008.
- TÉGL, P. *Úplatnost nabytí věcného práva jako podmínka fungování materiální publicity veřejných seznamů v novém občanském zákoníku*. Právní rozhledy. 2013, č.1.
- TÉGL, P., *Lex commissoria, pactum antichreticum etc. ad libitum? (O zapovězených ujednáních v zástavních smlouvách dle nového občanského zákoníku)*, Právní rozhledy, 2012, č. 12.
- TÉGL, P., *Uznání dluhu*. Ad Notam. 2010, č.3.
- TUŠILOVÁ B., VAVŘINA J.: *Problémy právní úpravy vztahu exekuce a insolvenčního řízení*, Právní rozhledy, 2012, č. 3.
- VYMAZAL, L. *Rizika uspokojení zástavního věřitele v exekuci prodejem nemovitosti*, Právní rádce 2007, č. 10.

WINTEROVÁ, A., *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 6. aktualiz. vyd.
Praha: Linde, 2011.

Použitá judikatura:

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 7. 2003, Sp. zn. 21 Cdo 296/2003

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 1. 2013, Sp. zn. 31 Cdo 1571/2010

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3.7.2007, Sp.zn. 21 Cdo 2037/2006

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 11. 2009, Sp. zn. 21 Cdo 826/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 7. 2011, Sp. zn. 20 Cdo 4273/2009

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31.1.2013, Sp.zn. 20 Cdo 3747/2011

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24.1.2012, Sp.zn. 20 Cdo 3845/2011

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2011, Sp. zn. 29 NSČR 21/2011

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2012, Sp. zn. 29 NSČR 16/2011

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 29. 2.2012, č. j. 1 VSPH 230/2012 – B – 740

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 7.5.2003, Sp. zn. 29 Odo 180/2003

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 12. března 2012, Sp.zn 1 VSPH 194/2012-B-36

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 11. 2006, sp. zn. 20 Cdo 400/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. listopadu 2010, sp. zn. 25 Cdo 4802/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11.3.2008, sp.zn. 21 Cdo 1145/2007

Abstrakt

Tématem mé diplomové práce je postavení zajištěných věřitelů. Cílem práce je popis práv a povinností zajištěných věřitelů. Důraz je kladen na věřitele zajištěné zástavním právem k nemovitým věcem. Práce je zaměřena zejména na uhrazovací aspekt zástavního práva a postavení zástavních věřitelů v soudních řízeních, které směřují k výkonu zástavního práva – jeho realizaci. Práce se zabývá pojmem zajištění a jeho smyslem, zejména pokud jde o zajišťovací prostředky věcné povahy, mezi které patří právě zástavní právo. Součástí je odlišení zajištění dluhu od utvrzení dluhu. Dále se práce zabývá funkcemi zástavního práva – funkcí zajišťovací a zejména funkcí uhrazovací. Uhrazovací funkce zástavního práva se realizuje výkonem zástavního práva, které může proběhnout v rámci nedobrovolné veřejné dražby podle zákona o veřejných dražbách, v rámci soudního výkonu rozhodnutí nebo exekučního řízení. Práce popisuje postavení zástavních věřitelů v těchto řízeních a procesu zpeněžení zástavy. Pozornost je věnována i soudnímu zástavnímu právu k nemovitým věcem a exekutorskému zástavnímu právu k nemovitým věcem, jejich účelu a smyslu a procesu vzniku. Zvláštní kapitola popisuje postavení zajištěných věřitelů v insolvenčním řízení. Součástí je pojednání o vztahu exekučního a insolvenčního řízení. Následuje rozlišení zajištěného věřitele podle hmotného práva a věřitele podle insolvenčního práva. Dále se práce věnuje otázkám uplatňování pohledávek zajištěných věřitelů v insolvenčním řízení, přihlašování pohledávek, odpovědnosti věřitelů za přihlášku a přezkumu pohledávek. Následuje oddíl ohledně postavení zajištěných věřitelů ve věřitelských orgánech a správě a zpeněžování předmětu zajištění. Poslední část pojednává o uspokojení zajištěných věřitelů.

Abstract

The theme of my graduation thesis is position of secured creditors. The purpose of my thesis is description of rights and duties of secured creditors. Emphasis is placed on creditors secured by the lien to real estate. The thesis is focused on realization of the lien and position of secured creditors in legal proceedings concerning realization of the lien. In first chapter thesis deals with concept of security and its purpose, in particular the lien. Description of distinction between security and reinforcement of the debt is included. It also deals with function of the lien – security function and realization function. Realization of the lien is achieved in legal proceeding by public auction, execution of decision by court or licensed executor. Thesis describe position of secured creditors in these legal proceedings and in the process of sale of the pledge. Thesis also examines execution of decision by court lien relating real estate and licensed executor lien relating real estate, its purpose and procedure of creation. Last chapter is focused on position of secured creditors in insolvency proceeding. Included is description of relation between execution proceeding and insolvency proceeding. This is followed by distinction between secured creditors according to substantive law and secured creditors according to insolvency law. Thesis also deals with issues of lodging of claims and security of secured creditors in insolvency proceeding, liability of creditors and review of claims. Next part analyze position of secured creditors in debtors bodies and deals with administration of bankruptcy assets and assets sales. Last part of thesis describe satisfaction of the claims of secured creditors for separate settlement.

Název diplomové práce:

Postavení zajištěných věřitelů

Název diplomové práce v anglickém jazyce:

Position of secured creditors

Klíčová slova:

zajištěný věřitel

zástavní právo

insolvence

Keywords:

secured creditor

lien

insolvency